

GÖTEBORGS UNIVERSITETET
Sociologiska institutionen

Valfrihetens dilemma- om hur unga studenter i Göteborg upplever och förhåller sig till dagens ökade valfrihet.

Examensarbete i sociologi 15 hp

Författare: Maria Kaller, Marie Lundgren

Handledare: Cecilia Löfgren

Höstterminen 2007

Abstract

Titel:	Valfrihetens dilemma- om hur unga studenter i Göteborg upplever och förhåller sig till dagens ökade valfrihet.
Författare:	Maria Kaller och Marie Lundgren
Handledare:	Cecilia Löfstrand
Examinator:	Mark Elam
Institution:	Sociologiska institutionen vid Göteborgs universitet
Typ av arbete:	Examensarbete i sociologi, 15 poäng
Antal sidor:	34 sidor
Tidpunkt:	Höstterminen 2007

Syfte och frågeställningar:

Syftet med den här studien är att undersöka hur unga studenter och de som möter studenter i sitt arbete upplever och förhåller sig till den ökade valfrihet som karaktäriserar dagens samhälle.

Frågeställningarna är:

- Hur upplever och förhåller sig unga studenter i Göteborg till dagens ökade valfrihet?
- Enligt dem själva och enligt de som arbetar vid Studenthälsan och Studentprästerna?

Metod och material:

Vi har använt oss av kvalitativ metod och genomfört samtalsintervjuer med studenter, studentpräst samt studenthälsa. Dessa har analyseras med hjälp teorier och tidigare forskning som berör uppsatsens ämnesområde. Det empiriska materialet utgörs av åtta stycken intervjuer, sex stycken med studenter samt två stycken med de som arbetar med studenter. Den teoretiska delen innehåller Ulrich Beck, Anthony Giddens, Zygmunt Baumanns och Tomas Ziehes resonemang kring individualisering, valfrihet och identitet.

Huvudresultat:

Vår uppsats visar att majoriteten av studenterna är nöjda med den ökade valfriheten. De anser att livsvalen de gör är ett resultat av vad de själva tycker och tänker. Det finns en klar skillnad mellan de studenter vi har intervjuat och de professionella vi talat med om hur valfriheten tar sig till uttryck. Studenterna tar valfriheten med ro medan de professionella pekar på stressen den framkallar. Resultatet visar även att familj och vänner spelar fortfarande en stor roll för studenterna samt att föräldragenerationens frigörelse bidrar till en ökad osäkerhet för de unga i valet.

Nyckelord:

Valfrihet, studenter, identitet och individualisering.

1. INLEDNING	4
1.1 BAKGRUND	4
1.2 AVGRÄNSNINGAR	5
1.3 SYFTE	5
1.4 FRÅGESTÄLLNINGAR	5
1.5 DISPOSITION	6
1.6 TIDIGARE FORSKNING OCH UTGÅNGSPUNKTER FÖR VÅR UNDERSÖKNING	6
2. METOD	8
2.1 INTERVJUN SOM FORSKNINGSMETOD	8
2.2 GENOMFÖRANDE AV INTERVJUerna	9
2.2.1 Intervjuguide	10
2.2.2 Intervjuer med studenter	10
2.2.3 Intervjuer med professionella	11
2.3 ANALYSMETOD AV DET EMPIRISKA MATERIALET	12
2.4 RELIABILITET, VALIDITET OCH ETISKA REFLEKTIONER	13
3. TEORETISKA UTGÅNGSPUNKTER	14
3.1 SAMTIDENS KARAKTÄRSDRAG: INDIVIDUALISERING OCH REFLEXIVITET	14
3.2 SAMTIDENS DILEMMA: VALFRIHETENS JANUSANSIKTE	15
3.3 FRIHETENS BARN	15
3.4 UNGDOM OCH IDENTITET	16
3.5 SAMMANFATTNING OCH ANVÄNDBARHET AV TEORIER OCH TIDIGARE FORSKNING	17
4. RESULTAT	18
4.1 DE STORA LIVSVALEN FÖR DAGENS UNGA STUDENTER: UTBILDNING OCH BOSTADSORT	18
4.2 UPPVÄXTENS BETYDELSE FÖR STUDENTERNAS VÄGVAL	20
4.3 DET FRIA VALET ELLER VILLKORAD FRIHET?	22
4.4 ATT VARA LYCKAD OCH RÄDSLAN FÖR ATT MISSLYCKAS	24
4.5 GEMENSKAP OCH ENSAMHET	26
4.5.1. Gemenskap i skolan	26
4.5.2. Föräldragenerationens påverkan på synen på valfrihet	27
4.5.2. Kollektivets bestående betydelse	28
5. SAMMANFATTNING OCH SLUTSATSER	29
6. DISKUSSION	30
7. REFERENSLISTA	32
INTERVJUGUIDE STUDENTER	35
INTERVJUGUIDE STUDENTHÄLSA, STUDENTPRÄSTER	36

1. Inledning

I valet och kvalet. Svårt att välja uppsatsämne, vad skulle vi välja? Tankarna och idéerna var många inför examensarbetet. Med B-uppsatsen i bakfickan som handlade om människors engagemang i djurrättsfrågan (Kaller & Lundgren 2006) letade vi efter något som kändes lika rätt och inspirerande att arbeta med inför C-uppsatsen. Tänk om det skulle vara lite mer givet, det är så brett och stort och det vore skönt att inte ha så mycket framför näsan, att vara lite mer styrd. Och där hade vi det, valfriheten. Gör den oss gott eller ont? Vad skapar den för känsla hos individen? Moderniteten intresserade oss båda och vi fann det intressant att läsa författare som tolkade samtidens drag. Det lugnade lite och sade att vi kanske inte var så ensamma om att känna så här. Så hur skulle vi då undersöka detta? Vi bestämde oss efter mycket övervägande för att utgå från en målgrupp som liknade oss själva, att vända blicken mot de som befann sig i samma situation som vi, nämligen unga studenter. Boken *Studentliv: En bok om studenter och stora frågor* (1998) skriven i samarbete med Studenthälsan och GFS Studentservice gav mycket inspiration och tankar kring vad uppsatsen skulle komma att handla om.

1.1 Bakgrund

Dagens samhälle erbjuder individen många möjligheter att agera självständigt då traditioner inte längre har samma inverkan på vårt leverne. Vi lever i en värld där vi lär oss att tänka och handla reflexivt vilket också bidrar till en större medvetenhet om självet. Individen är i centrum idag på ett helt annat sätt än förr. Livet har blivit mindre förutsägbart. Den ökade individualiseringen beror bland annat på att många forna institutioner som förr verkade sammanhållande på individerna nu är på väg att försvinna eller har förlorat sitt inflytande över människor (SOU 2006:21f). Ansvaret för individen vilar inte längre huvudsakligen hos familjen eller kyrkan utan hos staten eller kommunen och inte minst hos henne själv. Gemenskapen som fanns förr är inte längre självklar. Friheten att kunna välja hur man ska leva sitt liv är inte ensidigt positiv menar moderna teoretiker som Zygmunt Bauman och Ulrich Beck, utan kan bli till en komplex fråga för många individer som tvingas ta ställning till det mesta i livet: vart de ska bo, om eller vad de ska utbilda sig till och vad de ska arbeta med samt vem de vill leva med och hur. Individens frihet ökar eftersom att hon allt mindre tvingas anpassa sig efter kollektiva mönster eller villkor (Zackariasson 1999: 89). Mitt jag blir mitt projekt, en investering för framtiden och individen förväntas hela tiden utveckla sig själv i syfte att nå framgång och lycka (Giddens 1991).

Individualiseringen hänger tätt samman med den ökade differentieringen av samhället. Tillvaron öppnas upp mer för människor och den roll som en person har i samhället är mer flytande idag. Idag är det inte lika självklart vilket yrke man ska ägna sig åt. Människor får allt fler kontakter och högre utbildning, vilket leder till en mer kritisk hållning till omgivningen. Individualiseringen för också med sig förbättrade livsvillkor och leder bland annat till att barn och ungdomar ges en tydligare plats i samhället och att deras krav och förväntningar behandlas med respekt och att de bör ha ett visst inflytande, exempelvis i skolan. Ett exempel på detta är FN:s konvention om barns rättigheter (SOU 2006:237ff).

World Value Survey är ett stort internationellt system som mäter människors värderingar och presenteras i en av statens offentliga utredningar (SOU 2006:77). I studien visade det sig att Sverige, bland ett hundratal länder i världen, är det land där individuellt välbefinnande uppges

vara viktigast. Industrialiseringen har lett till en förändring av människors värderingar. Traditionella värderingar har ersatts av sekulära. En av anledningarna till att svenskar fäster så stor vikt vid självförverkligande är att de materiella levnadsförhållandena redan är så pass höga. Särskilt för ungdomar blir detta självförverkligande viktigt. I Sverige dominerar också den sekulär-rationella synen på auktoritet. Med det menas att individen har rätt att ifrågasätta och fatta egna rationella beslut (SOU 2006:238).

1.2 Avgränsningar

Vår studie är avgränsad till att handla om unga studenter i Göteborg. Studenterna är mellan 20 och 26 år och är både män och kvinnor. Ungdomstiden är en period då man gör många livsval och därför tyckte vi att det var särskilt intressant att tala med unga studenter, samt att tala med dem som möter unga i sitt arbete. Ungdomar utgör en särskilt värdefull grupp när det gäller att studera sociala processer i samhället, eftersom att unga anses vara mer påverkbara samt uppfattar och tar till sig nya trender fortare än andra grupper (Krange&Oia 2005:18). Vi är medvetna om att begreppen ung och ungdom är omdiskuterade och det är svårt att mäta hur långt ungdomstiden egentligen sträcker sig eftersom att gränsen mellan ungdomstid och vuxentid har suddats ut. I statens offentliga utredning om ungdomars psykiska ohälsa (SOU 2006:77) görs ingen tydlig definition av unga. Utifrån statistiken rör det sig dock om personer från 15 upp till 29 år. De studenter vi har intervjuat är mellan 22 och 26 år.

Vi har också valt att tala med dem som möter unga studenter i sitt arbete, nämligen anställda vid Studenthälsan och Studentprästerna. En presentation av dessa verksamheter finns i metodkapitlet. En tanke från början var att tala med studievägledare eller anställda vid Barn- och Ungdomsmottagningar. Risken var då att vi bara skulle få på fokus val som rörde studier, eller att helt missa fokus på studenter som målgrupp. Istället ville vi undersöka valfriheten bland studenter och valde därför Studenthälsa och Studentpräst eftersom att de vänder sig till studenter. Boken *Studentliv* (1998) som är skriven i samarbete med studenter vid GU och Studenthälsan och som handlar om ungas vägval gav oss ytterligare anledning att vilja kontakta just Studenthälsan. En utförligare presentation av denna bok följer under rubriken Tidigare forskning och utgångspunkter för vår undersökning.

1.3 Syfte

Syftet med den här studien är att undersöka hur unga studenter upplever och förhåller sig till den ökade valfrihet som karaktäriserar dagens samhälle.

1.4 Frågeställningar

- Hur upplever och förhåller sig unga studenter i Göteborg till dagens ökade valfrihet?
- Enligt dem själva och enligt dem som arbetar vid Studenthälsan och Studentprästerna?

1.5 Disposition

I första kapitlet presenterar vi arbetets bakgrund, syfte, frågeställningar samt tidigare forskning. Därefter ligger metodkapitlet som motiverar och förklarar hur vi gått tillväga för att genomföra vår undersökning. Sedan följer en presentation av olika teoribildningar som ligger till grund för den analys som sker i nästkommande kapitel, nämligen resultatredovisningen. Där väver i ihop resultatet med teori och tidigare forskning. Allra sist sammanfattar vi vår undersökning och drar slutsatser kring resultatet samt för en diskussion som knyter ihop och avslutar arbetet samt ger förslag på vidare forskning.

1.6 Tidigare forskning och utgångspunkter för vår undersökning

Boken *Studentliv: En bok om studenter och stora frågor*, är resultatet av ett samarbete mellan GU och Studenthälsan i Göteborg. Boken handlar om frågor som kan uppstå under studietiden. Utgångspunkt för boken är stödsamtalen mellan kurator och student och är av samlad erfarenhet om vad som är generellt för studenter och deras livssituation. Att vara ung innebär att man utvecklas och blir mer individualiserad och samtidigt måste anpassa sig. De val som görs av studier, yrke och boende kan komma att påverka en för resten av livet. Boken är gjord utifrån fyra referensgrupper på fyra orter i landet. Studieorter av olika karaktär valdes utifrån kriterierna en storstad, en klassisk universitetsstad samt en mindre högskoleort. Genom ett samarbete mellan journalist, informatör och kurator fördes dokumenterade gruppsamtal och tydliga teman för boken växte fram. Boken bygger också på studenters egna texter. Referensgrupperna har fått läsa och kommentera materialet. Projektarbetet pågick under två år (Studentliv 1998).

I antologin *Järnbur eller frigörelse?* (1999) skriver Maria Zackariasson kapitlet *Ungdomars val och identitetsreflektioner, Den moderna individualiseringsprocessen*. Hon har intervjuat tre ungdomar om val och tolkar valfrihetens dilemma utifrån skilda författare, bland andra Anthony Giddens, Håkan Thörn, Johan Asplund och Thomas Ziehe. Zackariasson (1999) menar att individualiseringen ger människor friheten att utforma sina liv som de själva vill, men samtidigt ställer den krav på att individen ska göra det bästa möjliga i förvaltandet av denna frihet. I detta uppstår det som hon kallar "valfrihetens dilemma" (1999: 94). Zackariasson skriver även om hur individualiseringen påverkar individens sociala relationer. Friheten gör att människor får svårt att bilda djupare relationer till andra eftersom individen hela tiden förväntas hålla sig så fri och obunden som möjligt i förhållande till sin omgivning. Därför blir starka band till personer i deras närhet till ett hinder. Det gäller för individen att vara flexibel, något som leder till att både vänskapsförhållanden och kärleksförhållanden endast blir tillfälliga och endast under förutsättning att de ger något i utbyte. Det är tydligt att Zackariasson bygger sitt resonemang på det som Giddens för i boken *Intimitetens omvandlingar* (Giddens 1995). Zackariasson menar att det finns begränsningar för individen både på individnivå men även på samhällsnivå i förhållande till kulturella värderingar och uppfattningar om vad man bör göra och bör ha gjort vid vissa stadier i livet. Individen är emellertid inte är så fri som det vid första anblick kan tyckas (1999: 95).

En av statens offentliga utredningar har titeln *Ungdomar, stress och psykisk ohälsa, Analys och förslag till åtgärder* (SOU 2006: 77). Huvudfrågorna i rapporten är om ungdomars psykiska ohälsa har ökat och vad utvecklingen i så fall beror på samt vilka åtgärder som kan göras för att minska den psykiska ohälsan. I rapporten presenteras statistik över sömnbesvär, huvudvärk,

självmodsfrekvenser och andra stressrelaterade symtom kopplade till den psykiska ohälsan bland unga. Statistiken bygger på en rad svenska och internationella studier kring ungas hälsa och även på data från Världshälsoorganisationen och Statistiska Centralbyrån. Rapporten bygger också på nära 700 intervjuer gjorda med ungdomar i olika skolåldrar, från grundskolan upp till högskolestudenter, och deras syn på stress och vad man kan göra för att minska stressen.

Rapporten lyfter fram två huvudförklaringar till ungdomars psykiska ohälsa. Den ena är svårigheterna att finna arbete och den andra är den ökade individualiseringen. Ungdomars möjligheter att förverkliga sig själva är större än någonsin idag, ändå verkar inte förmågan att hantera dessa möjligheter ha utvecklats lika snabbt som själva möjligheterna. Det svenska välfärdssamhället beskrivs som ett av de bästa i världen och individualisering ses som ett tecken på ökad välfärd. Unga idag ställs inför ett enormt antal valmöjligheter jämfört med femtio år sedan. Som exempel nämns att på den tiden fanns det ungefär hundra olika högskoleutbildningar att välja mellan, idag finns det runt fyra tusen högskolelinjer bara i Sverige. Trots att unga människors tillvaro har blivit rikare på många sätt mår de dåligt. Utvecklingen följer alltså inget enkelt mönster. Samhället ger möjligheter men ställer också höga krav på unga att kunna hantera dessa valmöjligheter. Slutsatsen som dras i rapporten är att ungdomars psykiska ohälsa inte har att göra med brist på resurser i välfärdssystem. Den psykiska ohälsan kan inte heller förklaras enbart med svårigheter att skaffa arbete. Snarare är den en konsekvens av individualiseringen och svårigheterna för varje enskild individ att hantera och överblicka samtliga valmöjligheter. Rapporten visar även att psykisk ohälsa är vanligare bland tjejer än bland killar (SOU 2006: 249)

Ett avsnitt i rapporten behandlar enbart differentiering och individualisering i det moderna samhället (SOU 2006:237). En av effekterna av individualiseringen är att människor ifrågasätter det som tidigare sågs som självklart. Sociala strukturer som familj, skola, nation och religion uppfattas inte längre som givna. En annan effekt av ifrågasättandet är att individuella problem tas på större allvar och blir till föremål för åtgärder. Resultatet blir att man upplever att den psykiska ohälsan har ökat men egentligen handlar det om att vi idag lägger allt större vikt vid den. Vissa menar att det som tidigare sågs som en naturlig del av livet nu uppfattas som något fel som kräver åtgärder, gränsen mellan naturlig ledsenhet och depression har suddats ut. Denna uppfattning stämmer överens med en del av de ungdomar som intervjuats i rapporten (SOU: 2006: 257ff). Ytterligare ett samband mellan individualisering och ökad psykisk ohälsa är att människors levnadsvillkor stadigt har förbättrats och att detta bidragit till att förväntningarna på omgivningen har stigit mer än de faktiska möjligheterna. I dagens samhälle är det lätt att tro att allt är möjligt. Detta gör att människor upplever brister i samhället, trots att de lever i en rikare tillvaro jämfört med bara ett halvt sekel tillbaka i tiden (SOU 2006: 241).

En c-uppsats i sociologi som gjorts vid Södertörns Högskola har tagit fasta på ungdomars psykiska ohälsa kopplat till moderniteten och har titeln *Ungdomars psykiska ohälsa i det moderna samhället* (Svensson & Österberg 2006). Studien utgår, förutom från ovan nämnda rapport från SOU också från en rapport gjord av Folkhälsoinstitutet (2006:152) samt tre djupintervjuer med människor som möter ungdomar i sitt arbete. Resultatet i den undersökningen visar att dåliga familjereationer är den främsta orsaken till att unga mår psykiskt dåligt. Individualiseringen och media skapar också en slags stress, som familjen inte kan motverka. Den psykiska ohälsan gör att unga konsumerar mer alkohol konstaterar författarna. Killarna blir mer självmordsbenägna medan tjejerna använder sig av antidepressiva medel. Enligt författarna påverkas ungdomars psykiska hälsa även av arbetslöshet.

Två socionomstudenter vid Lunds universitet har skrivit en c-uppsats som har titeln *Jag vill ju bara vara lycklig! – En studie av hur unga vuxna ser på sig själva och sin livssituation i förhållande till det senmoderna samhället* (Karlsson & Polding 2006). I den uppsatsen har författarna utgått från begreppet lycka och kopplar detta till sociala relationer. De har intervjuat åtta personer i 25-30årsåldern. Studien bygger på diskussionen kring det moderna samhället och hur unga ser på sig själva och sin identitet i det som Giddens kallar senmodernitetens tidsålder. Resultatet visar att byggandet av en identitet anses vara en viktig pågående process och att den främsta källan till lycka är att få känna gemenskap och att vara nöjd med sitt eget liv, något som författarna kopplar till det samtida samhällets fokus på just individen. Resultatet visar också på att det finns en längtan efter den traditionella kärnfamiljen och lyckan handlar för de intervjuade om att få känna trygghet och gemenskap.

Tidigare forskning visar alltså på att individualiseringen inte bara är något som utmärker dagens samhälle utan den kan kopplas ihop med fenomen som psykisk ohälsa och stress men också ett fokus på det egna välbefinnandet som en källa till lycka. Den visar även på att den ökade valfriheten öppnar upp många möjligheter men också ställer höga krav på ungdomar att klara av att hantera dessa möjligheter. Ett annat problem är att förväntningarna på vad man kan åstadkomma i livet kan vara högre än de faktiska möjligheterna och detta gör att unga kan uppleva att det finns brister i livsvillkoren. Valfärden är sålunda ingen garanti för psykiskt välbefinnande, då den svenska välfärden för barn och unga hör till de bäst välutvecklade i världen. Karlsson och Poldings uppsats visar att den främsta källan till lycka är gemenskap och att det finns en längtan efter traditionella familjeformer. Svensson och Österbergs uppsats visar att den viktigaste orsaken till ungdomars psykiska ohälsa är dåliga familjerelationer. Vår studie skiljer sig från tidigare forskning genom att vi i vår frågeställning varken utgår från den psykiska ohälsan bland unga eller från de sociala relationerna när vi talar om individualisering. Istället utgår vi från den ökade valfriheten. Vi väljer också att tala med både de unga själva samt de som arbetar med unga i sitt arbete.

2. Metod

2.1 Intervjun som forskningsmetod

Anledningen till att vi valt att göra en kvalitativ undersökning istället för en kvantitativ är att vi inte avser förutsäga beteendet för större grupper som kvantitativa undersökningar vanligtvis gör anspråk på. Vissa kvalitativa metoder exempelvis, deltagande observation och fältstudier har varit uteslutna då vi ansett att tiden varit för kort och dels att de inte skulle uppnå det syfte som vi ställt upp. Vårt syfte uppfyller istället de argument till en kvalitativ undersökning då vi avser studera människors syn och tankar kring val i livet, att beskriva deras upplevelser och självuppfattning (Kvale 1997:100). Den kvalitativa intervjun kommer inte med standardiserade, på förhand skrivna regler utan kräver metodologisk reflektion (Kvale 1997:83). Hur många intervjuer som ska göra avgörs av när materialet känns mättat, dvs när forskaren fått reda på det hon behöver för sin undersöknings syfte. Detta kan ju tänkas vara en oändlighet av intervjuer, men det är också viktigt att det är ett antal som går att övergripa med grundliga analyser. För att inte detta ska bli ett omöjligt arbete bör därför antalet intervjuer begränsas till en rimlig nivå. Det är kvalitén inte kvantiteten som avgör (Kvale 1997:99).

Intervjuaren kan beskrivas som en "resenär på väg mot en resa som ska förtäljas vid hemkomsten". En resenär försöker inte på något sätt modifiera den verklighet hon stöter på, hon är uppmärksam på sin omgivning. Genom konversation med sin omgivning stöter hon slumpvis ihop med olika fenomen och hamnar i olika situationer samtidigt som hon också aktivt kan välja att söka upp vissa platser, ämnen och människor. Hon kan välja en väg som leder till målet med hennes resa, en metod att komma fram till det hon har i åtanke att komma fram till. Motsatsen till metaforen resenären är malmletaren som letar efter objektiv kunskap som finns någonstans i intervjupersonernas svar och som väntar på att bli upptäckt (Kvale 1997:11f). Av dessa två typer av informationsinsamlare har vi försökt identifiera oss med resenären. Genom de samtalsintervjuer vi gjort har vi valt att slå oss ned på vissa platser utifrån vad vi letar efter men också varit öppna för nya insikter om vårt mål med resan. Samtalsintervjun kan kritiseras för att den inte är objektiv, i den meningen att den är för mycket beroende av de intervjuade personerna. Men det är samtidigt detta som är styrkan i den kvalitativa intervjun: "det kan fånga en mängd olika personers uppfattningar om ett ämne och ge en bild av en mångsidig och kontroversiell mänsklig värld" (Kvale 1997:14).

En intervju kan leda till nya insikter, tankar och idéer just för att vi kommer nära en annans livsvärld. Det är viktigt att behålla fokus men samtidigt vara öppen för nytt. Kvalitativa undersökningar ställer mycket höga krav på intervjuaren. Vi måste genom intervjuerna hitta relevanta specifika beskrivningar att göra våra tolkningar ifrån. Syftet med intervjuerna är att förstå och nyanserat kunna beskriva specifika, centrala teman i den intervjuades livsvärld och hennes relation till denna. Vårt syfte som intervjuare är att finna meningen i vad den intervjuade säger. Vid intervjun får den intervjuade själv välja ut och betona det som den anser är relevant och på så vis kommer vi nära deras upplevelser och förhållande till deras verklighet (Kvale 1997:34f).

Det finns en metodologisk medvetenhet om frågeformer och en kritisk uppmärksamhet kring det som sägs i en samtalsintervju (Kvale 1997:26). Den kvalitativa forskningsintervjun är halvstrukturerad till sin art. Med det menas att den varken är ett öppet samtal eller ett strängt strukturerat frågeformulär. Den genomförs enligt en intervjuguide som koncentrerar sig till vissa teman och som kan omfatta förslag till frågor (Kvale 1997:32). Ibland kallas den kvalitativa intervjun ostrukturerad eller ickestandardiserad intervju och med det menas att metodologiska avgöranden måste fattas på plats, under intervjun. Detta ställer höga krav på intervjuaren som måste vara kunnig inom området samt vara bekant med metodologiska alternativ.

2.2 Genomförande av intervjuerna

För vår undersökning har vi valt att genomföra sammanlagt åtta intervjuer. Sex av dem genomfördes med unga studenter på Göteborgs universitet. Hälften är kvinnor och hälften är män och de är i åldern 20-26 år. De professionella utgörs av tre personer, två från Studenthälsan och en från Studentprästerna. Vår begränsning till åtta intervjuer motiveras med hänsyn till den tidsram som getts samt storlek på arbetet som efterfrågats då materialet innefattar förberedelse, analys och diskussion på ett grundligt och riktigt vis. Vad gäller urval med hänsyn till spridning av klass och etnicitet så har detta diskuterats men det är inget vi har praktiserat i urvalet av respondenter. Vi har tagit hänsyn till könsperspektivet samt vid vilken institution respondenterna för tillfället läser. Ett råd när det gäller samtalsintervjuer är att runt tio intervjuer kan räcka för att

kunna göra en fullvärdig analys (Esaiasson m fl. 2007: 292).

2.2.1 Intervjuguide

Intervjuguiden för studenterna skapades utifrån vår förförståelse inom området valfrihet och individualisering. Vi har använt oss av samma huvudfrågor i intervjuguiden i samtliga intervjuer. Däremot har vi ställt följdfrågor på olika sätt utifrån den specifika situationen. Detta tillvägagångssätt gäller även för intervjuguiden med de professionella. För att testa och kritiskt granska vår intervjuguide som vänder sig till studenter gjorde vi en testintervju. Testpersonen var en bekant inom ramen för den målgrupp vi riktat oss mot. Testintervjun föranledde inte några ändringar i intervjuguiden men kändes värdefull för oss eftersom vi fick chansen att öva på vår roll som intervjuare. Efter att uppsatsen var helt färdig kunde vi se att frågorna i intervjuguiden kunde ha disponerats på ett annat vis för att få svar på valfrihet mer generellt. Resultatet blev ett fokus på valfrihet vad gäller studier.

Vi har vi under intervjuerna med både studenter och professionella hållit oss till våra intervjuguides i så stor mån som möjligt, men följdfrågorna har varierat. Efter intervjun har vi tillsammans reflekterat och utvärderat vår insats. Beträffade ledande frågor är vi medvetna om de olika effekter de kan ha och har därför försökt undvika sådana. Precis som Kvale skriver: ”det centrala är alltså inte huruvida intervjufrågorna ska vara ledande eller inte, utan vart frågorna ska leda och huruvida de kommer att leda i relevanta riktningar och skapa ny, vederhäftig och intressant kunskap” (Kvale1997:146)

De två första intervjuerna med studenter gjordes med båda uppsatsförfattarna närvarandes. Vid de tillfällena var det en som förde samtalet med intervjupersonen och den andra satt bredvid och gjorde anteckningar. Resterande intervjuer delade vi upp oss sinsemellan. Med studenterna upplevde vi att det blev en bättre balans att bara vara en intervjuare vid själva intervjutillfället varför vi genomförde majoriteten av intervjuerna med endast en intervjuare närvarande. Detta sparade också tid för oss då intervjuerna var tvungna att genomföras inom en stram tidsram. Samtliga intervjuer spelades in på band.

Platsen för intervjuerna varierade och skedde på café, i skolbyggnaden eller i grupprum på universitetet. Val av plats avgjordes av vad som passade intervjupersonen bäst. Vi ser inte att val av plats gjort någon påverkan i någon riktning av våra intervjuer på så sätt att samtalet färgats av rädsla för att uttrycka sig, utan har utförts i en miljö där respondenten kunnat känna sig trygg och bekväm.

2.2.2 Intervjuer med studenter

Då vår avsikt inte är att göra några generaliseringar utifrån vår egen undersökning har vi tillämpat oss av ett strategiskt urval. I det strategiska urvalet har vi använt oss av en metod som kallas snöbollsurval då vi har fått våra intervjupersoner utifrån ”centralt placerade källor” (Esaiasson m fl. 2007: 291) i detta fall en student, vilken senare har lett oss vidare till andra studenter. Målet var att hitta en så stor spridning som möjligt vad gäller studieinriktning. Nedan följer en kort presentation av de studenter vi valt att genomföra intervjuer med. Gemensamt för våra intervjupersoner är att samtliga är bosatta och studerar i Göteborg. Alla utom en är inflyttade från andra orter i landet.

NAMN	ÅLDER	UPPVÄXTORT	STUDERAR
Lena	24 år	Mindre tätort	Kemiteknik
Julia	22 år	Större tätort	Tekniskt basår
August	23 år	Mindre tätort	Socionomprogrammet
Anna	23år	Mindre tätort	Fristående kurs: Religion och politik
Emil	26 år	Stad	Fristående kurs: Genusvetenskap
Erik	22 år	Mindre tätort	Sports management

2.2.3 Intervjuer med professionella

Utöver intervjuerna med unga studenter genomfördes också två intervjuer med anställda vid Studenthälsan och en studentpräst vid GU. Att inte bara intervjua studenter utan även de som arbetar med studenter tror vi kan ge en annan ingång och en större bredd i vårt resultat. Vi har tillämpat oss av principen om intensitet i urval när det gäller urvalet av de professionella. Det innebär att intervjupersonerna utifrån sina positioner har särskild kunskap eller erfarenhet inom ett visst område (Esaïasson m fl 2007:292f). Anledningen till att vi har valt att intervjua de som arbetar på Studenthälsan respektive Studentprästerna är således för att dessa personer har särskilt stor kunskap om och inblick i hur studenter resonerar kring sina livsval i och med att de möter studenter dagligen i sitt arbete.

Inför intervjuerna sökte vi också information kring respektive verksamhet. Intervjuerna skedde på personernas arbetsplats. Vi upplevde att vi fick ett gott bemötande från båda verksamheterna. Vid intervjun med Studenthälsan deltog två av de anställda, en socionom tillika kurator och en psykolog. Vid intervjun med Studentprästerna fick vi tala med en präst inom Svenska kyrkan. Vid intervjuerna med professionella var båda uppsatsförfattarna närvarande. Särskilt vid intervjun med Studenthälsan kändes det värdefullt att vi båda deltog eftersom att vi vid det intervjutillfället var sammanlagt fyra personer och det bidrog till en bättre balans i intervjusituationen. Även dessa intervjuer spelades in på band.

Både Studentprästerna och Studenthälsan har enskilda kris- och stödsamtal med studenter. Studenthälsan bedriver både förebyggande och mottagande verksamhet för studenter vid GU och Chalmers. Studenthälsan är ett komplement till den allmänna sjukvården. På mottagningen finns kuratorer, psykologer, sjukgymnast, sexolog, ergonom och läkare. I centrum av verksamheten är den psykosociala mottagningen. Deras uppdrag är att hjälpa studenter utifrån problem som är relaterade till studierna. De har också ett stort vårdnätverk och kan slussa vidare den som inte faller inom deras ansvarsområde. Studenthälsan bedriver inte bara enskilda samtal utan har även gruppverksamhet och kurser, exempelvis Stresshantering, Våga Tala och Konflikthantering (Studenthälsans hemsida).

Studentprästerna skiljer sig från Studenthälsan genom att dit kan studenter, och personal, vid GU och Chalmers vända sig oavsett vilka bekymmer de har. Problemen behöver alltså inte vara sammankopplade till studiesituationen. De erbjuder enskilda samtal, själavårdssamtal och bikt. Dit går det att vända sig oavsett läggning och religion, och även för de utan religiös tillhörighet.

De som lyssnar har tystnadsplikt. Personalen består av representanter från Katolska kyrkan, Church of England, Svenska missionskyrkan samt Svenska kyrkan. Studentprästerna och Studenthälsan samarbetar också med varandra, samt med andra mottagningar (Studentprästernas hemsida).

2.3 Analyismetod av det empiriska materialet

De bandade intervjuerna transkriberades. Vi fick då en stor mängd intervjumaterial att arbeta med, runt trettio sidor. Vi började med att utgå från ett av våra mest centrala begrepp, valfrihet. Med utgångspunkt i det begreppet sökte vi efter breda kategorier att dela in texten i. Det innebär att vi läste igenom materialet gång på gång och upptäckte allmänna aspekter av begreppet valfrihet. Vi fann tre stycken breda kategorier att utgå ifrån, nämligen 1. valfrihet vad gäller val av studier och bostadsort, 2. uppväxtens påverkan och 3. känslan av att stå ensam. Utifrån dessa kategorier läste vi sedan igenom materialet ytterligare en gång för att välja ut den data som kunde anses höra till respektive kategori. Genom att gå igenom materialet flera gånger såg vi också nya kategorier växa fram och nyckelord som kopplade samman respondenternas utsagor. Exempel på nya kategorier är lycka och den villkorade valfriheten. Detta sätt att sammanfatta data kallas ibland för kartläggningsmetoden. Den innebär att "vi utgår från å ena sidan begreppet som ett namn på företeelsen, å andra sidan från den mängd data vi urskilt i den insamlade datamassan" (Eneroth 1984: 141). Nedan följer en mer ingående redovisning av vårt tillvägagångssätt.

Den första kategorin heter *de stora livsvalen för dagens unga*. Den handlar om hur och varför studenterna valt sin studieinriktning och varför de har valt Göteborg som studieort. Under denna kategori fann vi dimensioner i respondenternas utsagor som handlar om studenternas val av studier och studieort. Nästa kategori heter *uppväxtens betydelse*. Där har vi hittat dimensioner som har att göra med hur studenterna tror att familjen och uppväxten påverkar deras val och också hur de professionella ser på föräldrarnas inflytande över ungas val. Exempel på utsagor är "min uppväxt påverkar mig i alla mina val", "de har alltid sagt att 'du gör som du vill', 'det är bara ens egna krav det handlar om". Den tredje kategorin handlar om dubbelheten i valfriheten: *det fria valet eller villkorad frihet*, exempelvis utsagor som "i själva verket så finns det ju väldigt mycket som man inte erbjuds att välja på, på en massa olika plan", "man blir trött på att hela tiden behöva välja", "man är i olika grad påverkad av andra".

En fjärde kategori som framträder i det empiriska materialet är *att vara lyckad eller rädslan för att misslyckas*. Där har vi hittat flera dimensioner på begreppet lycka, främst utifrån de professionella. De lyfter fram olika aspekter av lyckan, som "jag vill vara lyckad i mina relationer". Även motsatsen till lycka framhävs, "acceptansen av att livet innebär smärta och ångest". Det finns krav på att vara lyckad: "väldigt mycket hänger just på prestationer". Den femte och sista kategorin handlar om *gemenskap och ensamhet*. Där lyfte vi fram olika dimensioner av att känna gemenskap, och motsatsen, ensamhet vad gäller valen. En dimension handlar om gemenskapen i skolan: "jag går dit för att läsa och ta del av föreläsningar inte för att träffa kompisar egentligen". Vi hittade också utsagor som handlade om kollektivets bestående betydelse samt föräldragenerationens frigörelse, som "sen hittar man kanske andra alternativa familjer" och "det är ganska normalt att bli övergiven och förvirrad".

2.4 Reliabilitet, validitet och etiska reflektioner

God reliabilitet beskrivs av Eneroth på följande sätt ”vid utförandet av en mätning ska man få samma svar oavsett vem som utför mätningen. Dessutom ska frågor uppfattas på samma sätt av de olika personer som utsätts för det” (Eneroth 1984:24f). Det handlar alltså om att mätningen vi gjort ska kunna göras av någon annan och att liknande svar ska kunna skönjas. Vi har försökt närma oss ett material med god reliabilitet genom att tydligt redovisa vår intervjuguide och hur vi gått tillväga vid utformandet av den. Intervjuguiderna ligger som bilagor till uppsatsen. Vi har också beskrivit urval och tydligt redovisat hur intervjuerna genomfördes.

Validitet innebär att man mäter det man avser att mäta. Det innebär i vårt fall att vi faktiskt gjort en undersökning som handlar om unga studenters tankar kring valfriheten. Det handlar även om att den information som kommit fram i intervjuerna också speglar det respondenten faktiskt menat. Det är viktigt att vid transkribering av genomförda intervjuer tydligt redovisa utsagorna och ens egna tolkningar av det intervjuade materialet. Kvale menar att: ”Utskrifter är inte kopior eller representationer av någon ursprunglig verklighet: de är tolkande konstruktioner som fungerar som användbara verktyg för givna syften” (Kvale 1997:152).

Etiska avgöranden aktualiseras under hela forskningsprocessen (Kvale 1997:105). Samtliga intervjuer spelades in på bandspelare för att vi senare skulle kunna transkribera intervjuerna och gå igenom dem systematiskt. Ingen av de intervjuade ställde sig tvekande till användandet av bandspelare. Däremot kunde vi dock märka vid ett flertal tillfällen att då bandspelaren slagits av blev intervjupersonerna lite mer avslappnade och det kunde komma fram ytterligare intressanta aspekter som inte kom med på bandet, utan som fick skrivas ned för hand. Det var svårt att avgöra om det var okej att göra på detta sätt, dvs att intervjun fortsatte efter att bandspelare stängts av då det kan ha tolkats som att intervjun var slut. Men med tanke på vad som sades så känns det inte felaktigt att ta till vara på denna information. Vid ett tillfälle bandades inte intervjun, vi bestämde oss då för att göra en ny intervju med en annan student.

Vetenskapsrådet har utarbetat etiska principer vid forskning för att bland annat skydda individen från kränkning och garantera anonymitet. Dessa fyra riktlinjer är, informationskravet, nyttjandekravet, konfidentialitetskravet och samtyckeskravet.

Vi har, både vid förfrågan om de ville ställa upp på intervju samt vid själva intervjutillfället, informerat om vårt syfte med undersökningen. Nyttjandet av det insamlade intervjumaterialet stannar vid detta arbete och det är respondenterna medvetna om. Vad gäller konfidentialitet så har vi redan vid transkribering döpt om våra respondenter och inte sparat någon personlig identifierbar information i något dokument. Detta informerade vi om vid intervjuerna med studenterna. Efter övervägande vad gäller anonymitet hos de professionella kom vi fram till att benämna dem utifrån den yrkesroll de har, då deras svar endast är relevanta utifrån denna roll och inte rollen som privatpersoner. Vi skickade uppsatsen för påsyn till våra respondenter innan den betraktades som färdig för att de skulle kunna korrigera eventuella missuppfattningar från vår sida och om de fortfarande kan känna igen sig i det de sagt. Därmed kan man säga att samtycke har skett (Vetenskapsrådets hemsida).

3. Teoretiska utgångspunkter

För att kunna förstå och förklara hur unga människor tänker och agerar idag utifrån de valmöjligheter som står dem till buds använder vi oss av en rad moderna teoretiker som samtliga har ägnat sig åt att analysera vad som kännetecknar det samtida samhället och den samtida människan. Dessa tre är Ulrich Beck, Anthony Giddens och Zygmunt Bauman. De talar alla om samtida karaktärsdrag, individualisering och identitet. Tomas Ziehe har skrivit om ungdomar och identitetsskapande. Vi använder oss av dessa fyra teoretikers sätt att se på samtiden som ramverk för vår undersökning, och koncentrerar oss vidare på begrepp som vi anser vara användbara i mikroanalysen av resultatet, nämligen Becks teori om frihetens barn, identitetsbegreppet samt den ökade valfriheten och vad den innebär för individen.

3.1 Samtidens karaktärsdrag: Individualisering och reflexivitet

Ulrich Beck driver en tes om att individualiseringen gör att människor kommer att frigöras ur industrisamhällets sociala former, som klass, skikt, familj och könsroller. Beck menar att tidigare klassvillkor och familjrollers betydelse urholkas. Detta skapar nya möjligheter men också svårigheter för individen att veta hur hon ska utforma sitt liv. Det moderna livet handlar om att som individ skapa sig själv, sitt eget öde och sin livssituation. Individualiseringen, menar Beck, får effekter på många plan i samhället: i arbetet, i politiken och i familjelivet. Människors strävan efter mening i livet kännetecknas av självförverkligande och en ständig jakt på innehåll, något som märks tydligast hos de unga och de högutbildade. Det handlar inte längre om att skapa sig ett bra familjeliv för andra utan ett bra liv för sig själv. Detta får konsekvenser för familjen och barnen. Beck menar att individualiseringen påverkar arbetets sfär genom att problem med arbetslöshet blir till ett personligt istället för ett kollektivt ansvar och i dagens klasslösa, individualiserade tillvaro har det kollektiva ödet blivit till ett personligt öde där samhället och individen på ett sätt förs närmare varandra. Beck kallar detta för en individualisering av de sociala riskerna. Denna utveckling skapar i sin tur ett slags prestationssamhälle (Bauman 1986: 147).

Typiskt för den samtida människan är enligt Anthony Giddens att självet blir till ett reflexivt projekt, "vi är inte det vi är, vi är det vi gör oss till" (Giddens 1991:95). Det är upp till individen att skapa sig sitt liv och sitt själv. För individen blir varje ögonblick till ett nytt ögonblick där hon kan fråga sig "vad vill jag själv?". Strävan efter att leva varje ögonblick reflexivt innebär en förhöjd medvetenhet om tankar, känslor och kroppsfrömmelse. Det handlar om att leva i nuet och för det krävs en självförståelse för att planera och konstruera den livsbana som överensstämmer med individens innersta önskningar. Målet är att bli chef över sitt eget liv. Detta innebär en rad olika risker. För individen handlar det om att göra upp med det förflutna, att bryta gamla vanor och reflektera över nya handlingsmöjligheter, något som frambringar en rädsla för framtiden. Istället kan individen välja att hålla fast vid trygga mönster, som äktenskapet eller andra personliga relationer men mänskliga relationer är inte mer stabila än marknaden, vädret eller rikets säkerhet (Giddens 1991:90ff). Giddens menar emellertid att individualitet inte är ett av samtidens särdrag utan det är specifika är vilka konsekvenser den tar sig till uttryck i samtiden. Han utgår från dagens terapi och självhjälpsböcker som ett exempel på hur människor i sitt reflexiva skapande söker efter trygghet. Behovet av kollektivet blir mindre då kunskaper som tidigare förts vidare i generationer istället ersätts av expertis och rådgivning. Genom att vända sig

till en terapeut kan individen få den psykologiska hjälp och stöd som det traditionella samhället förut erbjöd (Giddens 1991: 46).

Zygmunt Bauman ser individualiseringen som en del av samtiden, och den innebär att individens identitet har gått från något som är självklart till något som måste uppfyllas. I boken "Det individualiserade samhället" utgår han från arbetet som han menar kännetecknas av en otrygghet och en stark individualiserande kraft som bland annat innebär att människor inte längre stannar kvar på samma arbete utan hela tiden måste röra på sig samtidigt och jämför synen på arbetet med den på relationer, man stannar bara så länge det finns behov eller begär. Bauman påpekar att individen måste bli vad hon är, och inte bara detta, hon måste också ta ansvar för konsekvenserna och de eventuella biverkningarna av sitt självförverkligande. Från att våra liv har varit predestinerade, förutbestämda, har de blivit till livsprojekt som varje enskild individ måste skapa efter sin förmåga. Klass och kön är inte längre fasta orienteringspunkter utifrån vilka individen agerar (Bauman 2001:174f).

3.2 Samtidens dilemma: Valfrihetens janusansikte

Bauman talar om en dubbel frihet som plågar dagens individer. Det handlar om frånvaron av ideal och den otrygghet som följer med moderniteten. Problemet för individen idag är inte kollektivets tryck utan det motsatta, nämligen frånvaron av tryck och rädslan för gränslöshet. Detta lämnar individen ensam att reflektera över sina handlingar utan några fasta ramar att ta hänsyn till. Individen får inte bara en ökad frihet att själv utforma sitt liv utan hamnar också i en slags otrygghet som kan vara svår att hantera. Frihet kan alltså ses som både en välsignelse eller förbannelse. Dagens individer är fria på ett sätt som tidigare generationer aldrig kunde ana. För femtio år sedan var friheten ett ideal som många kämpade för. Att slippa bry sig om normer och mönster var en strävan för den som såg sig bunden av dem. Idag ser vi inte friheten som en dröm som blivit sann utan friheten resulterar mer i en oförmåga att hitta rätt kurs bland alla handlingsmöjligheter som står människans till buds. På det sättet kan man säga att ordet individualisering och dess innebörd har förändrats över tid. Från att ha varit en befrielse från det tätt sammanhållna kollektivet till ett tillstånd där individen tvingas att klara sig själv och greppar efter något gemensamt att hålla fast i (Bauman 2001:58ff).

Giddens skriver att moderniteten å ena sidan erbjuder individen ett oändligt antal val men samtidigt liten vägledning om hur hon ska gå tillväga. Traditionerna ger heller ingen fingervisning eftersom att de inte längre styr människors liv (Giddens 1991: 101f). Men även om moderniteten erbjuder stora möjligheter för individens självförverkligande finns det också gränser för vad vi kan bli och vad vi kan göra, menar Giddens. Moderniteten skapar inte bara ett oändligt antal möjligheter utan även skillnader, uteslutning och marginalisering (Giddens 1991: 14).

3.3 Frihetens barn

Modernitets särdrag enligt Beck är politisk frihet, medborgarskap och det civila samhället. Mening, moral och rättvisa är längre inte förutbestämt och traditionella självklarheter förkastas och byts ut mot individualism (Beck 2002:157). Det är här vi hittar frihetens barn. Frihetens barn lever i en värld där de själva måste sätta upp och pröva olika villkor och livsramar. Deras eget ifrågasättande av traditionella former och rop efter sådant som verkar kunna uppfylla sina mål i

livet skrämmer dem samtidigt som det är vad som utmärker dem och gör dem till frihetens barn. (Beck 2002:157)

Framtiden har blivit flerdimensionell och att följa äldre traditioner verkar meningslöst för frihetens barn. Gamla värden byts ut mot nya (Beck 2002:160f) Det politiska arbetet minskar inte men sker i en annan form. Det handlar inte längre bara om en rationell demokrati utan även en emotionell. Världen är och kan inte vara uppbyggd kring endast rationalitet och detta framhäver frihetens barn, de menar att tänkandet som det är nu måste förändras. Man måste hitta ett nytt sätt att förhålla sig till och tänka kring världen och lösningar på de problem som finns. Framtiden är kanske mer öppen men inte längre lika självklar på grund av de hot som finns och man letar därför efter nya förhållningssätt till naturen och inte minst en ny moral för att kunna få uppleva framtiden (Beck 2002:158).

Frihetens barn är en generation som skriker efter att allt ska vara kul. Rolig musik, rolig utbildning, roligt jobb, rolig mat. Den politik som förs av denna generation handlar ofta om att skriva på protestlistor eller gå med i något demonstrationståg då och då men liknar inte traditionellt politiskt engagemang (Beck 2002:158f). Frihetens barn försöker finna ett levnadssätt som innefattar och skapar en balans av både altruism och egoism samt självuppfyllelse och medkänsla och engagemang för andra (Beck 2002:159ff). Personligt ansvar, självorganisering och att leva politiskt är ledorden för frihetens barn. Viljan att existera för andra blir starkare än tidigare samtidigt som "the me-generation", som de också kallas, fokuserar kring självet och den egna livsbanan (Beck 2002:159). Det är först när de grundläggande behoven är tillfredsställda som man kan känna sig fri och då blir inte längre jakten efter mera pengar eller en bättre karriär det som ligger i begreppet rikedom. Snarare handlar det om tid och att ha tid för att få utveckla sig själv. Det kan i vissa fall vara så att fokusering på sin självutveckling är det som ger status snarare än pengar och karriär. Det är här frihetens barn lever och med denna generation syftar Beck på de unga människorna, de som ännu inte är vuxna. (Beck 2002:160ff)

3.4 Ungdom och identitet

Thomas Ziehe beskriver att i senkapitalismens värld så bryts traditionella livsmönster, normer och identiteter ned och leder till vad han kallar en friställning från traditioner och en förändrad, modernare syn på sexualitet och äktenskap. Ungdomar idag kan välja mellan en mängd olika livsstilar, som också framtvingar val och en ambivalens kring valen. Har jag valt rätt eller hade jag kunnat välja annorlunda? Identiteten är ingenting man har utan något som hela tiden omprövas. Samtidigt blir det svårare att skapa sig en ny identitet eftersom att allting redan på förhand är definierat genom media och institutioner, det blir svårare att skapa sig en unik uppfattning om något eftersom vi redan har en bild av hur allting ska vara. Prestationsprincipen att ständigt behöva kvalificera sig breder ut sig allt mer och skapar en social och psykisk press (Ziehe 1993: 35ff).

Begreppet friställning härrör från Marx som syftade på böndernas friställning från feodalsamhället, men det Ziehe talar om är dagens sociokulturella friställning, en befrielse från den kulturella traditionen (Ziehe 1991: 155). Han talar om marknaden som utvecklas sociokulturellt och precis som feodalismen övergick till liberalismen blir idag den egna identiteten starkt bunden till marknaden i form av skönhetsindustrin och de ideal som ställs upp av media. Den kulturella friställningen medför också att individens livsbana inte längre är

utstakad på förhand på samma sätt som förr. Då var ungas möjligheter att avvika från normen små. Friställningen innebär också ökade prestationskrav och generellt ett ökat ansvar för individens beslutsfattande. Friställningen är tvetydig, dels genom att den tillåter människor att drömma och ge dem allt högre förväntningar på vad omgivningen kan erbjuda och dels genom att möjligheterna att förverkliga dessa drömmar inte står i kontrast till vad verkligheten har att erbjuda. Detta kan leda till att verkligheten istället blir till en enda värld som består av krav och förväntningar som orimligt kan uppfyllas och som till och med leder till vad Ziehe beskriver som förväntningsexplosioner i våra huvuden och hjärtan eller helt enkelt prestationsångest för vad individen beslutar om. Men friställningen kan också ses som en befrielse, friheten att skapa sig en egen identitet som inte har att göra med tidigare traditioner. För Ziehe är det tydligt att det är ungdomar som känner av den kulturella friställningen i större utsträckning än andra grupper (Ziehe 1991: 156f).

Även Bauman tar upp begreppet identitet och skapandet av identiteter i dagens samhälle. För honom så hör identitet ihop med själva individualiseringsbegreppet. Individualiseringen har gjort identitetsskapandet till en uppgift mer än att vara någonting givet, individen måste bli vad hon är. Han talar om kroniskt urbäddade individer som varken ha stånd eller klasser att återinbäddas i utan lever i en högst "flytande" tillvaro. Bauman menar vidare att det idag inte längre handlar om att skapa sig en identitet, utan snarare flera, och att kunna veta när den ena lämpar sig bättre än den andra. Han ser skapandet av identiteter som något pågående. Han talar om en ständig identifiering som människor idag ägnar sig åt, oavsett det är frivilligt eller inte. Sökandet efter en identitet är en sidoeffekt av den moderna individualiseringens och globaliseringen (Bauman 2002: 174ff).

3.5 Sammanfattning och användbarhet av teorier och tidigare forskning

Individualiseringen innebär ett ökat utrymme för individen och ett minskat utrymme för det kollektiva. Becks (1986), Giddens (1991) och Bauman (2001) lyfter fram olika sidor av individualiseringen samtidigt som det finns många likheter i deras sätt att se på samtiden. Även Ziehe (1991) talar om samma fenomen men väljer att tala om den som en kulturell friställning. Bauman tycks ha en mer dystopisk syn på individualiseringen till skillnad från Beck och Giddens. Baumans syn på valfriheten är att den främst bidrar till att skapa otrygghet hos individen. Alla tre är emellertid överens om att vår samtid kännetecknas av att individen ständigt tvingas konstruera sig själv och att hennes livsbana inte längre är given sociala mönster eller traditioner.

Tidigare forskning och utredningar visar på negativa tendenser med individualiseringen, som ökad stress och psykisk ohälsa (SOU 2006:77, Svensson & Österberg 2006). I vår undersökning tar vi dock inte de negativa effekterna av individualiseringen för givna. Därför ville vi utgå från teorier som inte bara lyfter fram de negativa aspekterna. Teorierna säger oss att individualiseringen hänger samman med en ökad valfrihet för individen. Den ökade valfriheten och frigörelsen från traditioner är ett centralt dilemma för samtidens människor. Becks (2002) resonemang kring frihetens barn är ett sätt för dagens unga att hantera samtidens dilemma, liksom Baumans (2001) och Ziehes (1993) resonemang kring identiteter som ett sätt för individen att ständigt ompröva sig själv.

Vi tror att samtliga dessa teorier kan vara användbara då det handlar om att analysera vad den

ökade valfriheten innebär för unga människor. Teorier om identitet tror vi kan ha särskild relevans att använda på unga eftersom ungdomstiden är en tid då många prövar sin identitet, även om det kännetecknande för den moderna människan är att hon ständigt prövar sin identitet, livet ut.

4. Resultat

4.1 De stora livsvalen för dagens unga studenter: utbildning och bostadsort

För de flesta i vår undersökning tycks val av studier och val av bostadsort hänga samman. Valet av studier verkar oftast ha varit styrande och för flertalet har det varit slumpen eller närheten till där man är uppväxt som har gjort till Göteborg till deras bostadsort. För Lena så hängde val av högskolestudier ihop med det som hon hade läst på gymnasiet. Ett studiebesök på den framtida skolan verkar också ha varit avgörande.

"Och jag tyckte det var rätt kul med kemi och efter gymnasiet visste jag inte riktigt vad jag ville göra och därför var jag ledig ett år och sen så tänkte jag att jo, kemi kanske är kul och så var vi här på studiebesök" (Lena)

Julias väg till det hon studerar nu har varit krokig. Hon började på ett praktiskt gymnasium, bytte sedan inriktning till samhälle och läser nu in naturvetenskapligt basår för att kunna söka vidare till en annan utbildning. För ett år sedan var hon väldigt vilsen i vilket val hon skulle göra när det gällde studierna och det har tagit lite tid att komma fram till vad hon skulle rikta in sig på. Hon fick också höra från sina föräldrar att alla vägar verkade stå öppna för henne då hon klarat skolan bra och hade alla förutsättningar att välja den inriktning hon själv ville:

"du som har så bra betyg, du kan bli precis vad du vill!" (Julia)

Tanken på det framtida yrket föddes ganska nyligen, och från den stunden har det enligt henne känts helt rätt. Att det blev Göteborg som blev hennes studieort var mer ett uttryck för spontanitet än något genomtänkt. Julia känner också att hon kan tänka sig att flytta på sig igen, beroende på vart hon kommer in på sin utbildning och det är tydligt att utbildningen får styra före valet av bostadsort.

Detta stämmer väl överens med Baumans (2001) sätt att se på individualiseringens effekter på människan, man stannar bara kvar på ett ställe så länge man känner att man själv har behov eller utbyte av det. Individen är rörlig och anpassar sig ständigt efter nya situationer. Julia har rört sig från stad till stad, från utbildning till utbildning och från sammanhang till sammanhang. Zackariasson (1999) resonerar på ett liknande sätt kring relationer. Möjligheterna för individen i samtiden är till synes oändliga, hon kan välja att studera eller bosätta sig vart hon vill utan att känna sig bunden till något. Julia kan jämföras med frihetens barn som provar sig fram till det som passar, som tar vara på alla de möjligheter som ges och finns för henne.

Anna började med att läsa ett program men hoppade av och nu läser hon istället en fristående kurs. Hon kände sig osäker på vad hennes utbildning skulle leda till och det var därför hon hoppade av. Anledningen till att hon läser just det ämne hon studerar nu är för att hon tyckte att

det verkade intressant redan på högstadiet och senare för att hon trodde att det fanns behov för den kompetensen i samhället. Hon såg det snarare som ett slags tvång än en frihet när hon skulle välja kurs på universitetet:

"jag har liksom alltid undvikit att ta beslut. Men när man ska läsa på universitetet är det klart att man måste välja linje eller en kurs eller så" (Anna)

August flyttade till Göteborg när han började studera här. Han tar upp olika anledningar till varför han valde att flytta hit, att han var bekant med staden, att den inte var en renodlad studentstad, att det fanns bra musik, att skolan som han ville gå på låg här, och att han kände sig lockad av en storstad. Han vill i framtiden jobba med människor, för att kunna hjälpa människor och läser därför till socionom. August har redan provat på att arbeta med socialt arbete och trivdes bra med det. Tidigare hade han läst ett år teknik för att han var bra på matte och fysik i gymnasiet. Andra funderingar kring yrken har bara grundat sig på olika tankemodeller som brandman, lastbilschaufför och civilingenjör. Han har aldrig varit i kontakt med studievägledare för att få hjälp med val kring utbildning.

Det blir här intressant att ta in identitetsbegreppet och synen på formandet av identiteter, så som både Bauman (2001) och Ziehe (1993) ser det. De ser identitetsformandet som något ständigt pågående och en förutsättning för individen idag. Det är också möjligt att ha flera identiteter. Synen på yrket som en slags identitet blir därför en tydlig symbol för hur August betraktar identiteten som något man väljer, likt ett smörgåsbord. Idag blir man inte brandman för att ens pappa varit det utan för att man helt enkelt känner sig lockad av det. Studenterna står för den delen av Ziehes (1991) resonemang som ser den kulturella friställningen som en befrielse att få skapa sig en ny identitet opåverkad av tidigare traditioner. Däremot kan vi se de negativa effekterna, de så kallade förväntningsexplosionerna och en ambivalens kring valen, ta sig till uttryck hos Studentpräster och Studenthälsan:

"Det kanske fanns fem olika yrken som man kunde välja på, men idag finns det ju femtusen... sen ska jag välja vart jag ska bo, ska jag bo i Asien eller ska jag bo i Sverige? Ska jag bo i USA eller Sydamerika? Och innan dess, ska jag studera i kanske Kina för att lära mig kinesiska?" (Studentpräster)

"så fort det känns lite fel eller blir komplicerat så tror man att man har gjort något fel så att varje val blir så otroligt viktigt att man toppar så att säga att det måste vara det allra bästa" (Kurator, Studenthälsan)

Erik flyttade hit för att läsa till idrottsvetenskap, ett program på Göteborgs universitet. Han har alltid varit väldigt intresserad av sport och själv idrottat mycket. Efter tre sabbatsår som egentligen skulle ha varit två sökte han efter en utbildning som hade med idrott att göra. Då hittade han det här programmet och valde att läsa i Göteborg, bl.a. för att han alltid varit lite inställd på att bo på västkusten och semestrat här när han var yngre. För honom var yrkesinriktningen klar ganska tidigt.

Becks (2002) begrepp frihetens barn, "the me-generation", lever framförallt för att ha kul men känner också ett personligt ansvar. Lena och Erik menar att valet av utbildning grundar sig på vad de tycker är intressant. August och Anna har även de valt att utbilda sig till något som de finner intressant men som samtidigt kan beröra andra. Deras val handlar både om självuppfyllelse och en medkänsla för andra, eller för omvärlden. De litar på sig själva och är aktiva att skapa det liv

som de tror kan bli innehållsrikt och lyckligt. Här ser vi då denna vilja av att samtidigt som individen är mån om att sätta sig själv i fokus vill hon också ansvara och värna om och på bästa sätt ge av sig själv till kollektivet. Detta är den svåra uppgiften för frihetens barn, att förena självfokuseringen med det solidariska, politiska levnadsförhållandet.

Emil har bott i Göteborg större delen av hans liv. Han känner en trygghet här och har ett brett socialt nätverk han inte gärna vill lämna. Att känna till varje gata och ha vänner med en lång gemensam historia, det är väldigt skönt och tryggt. Just nu läser han genusvetenskap då han har reflekterat mycket över jämställdheten mellan män och kvinnor. Han har också en tanke om att han vill bli förskolelärare och tror att det är bra att ha med sig genusvetenskap i bagaget.

För flera av de intervjuade studenterna har vägen till det som de studerar nu varit krokig, någon har inlett med en praktisk bana och slutat med en teoretisk, en annan har hoppat från att ha läst matte till att arbeta med människor. Många av dem har flyttat från sin uppväxtort och ser framtiden vad gäller yrke och ny bostadsort mycket öppen. Detta kan ses som ett kännetecken för den samtida människan som kräver att för att kunna klara av det moderna livets förutsättningar måste individen sätta sig själv i centrum och aktivt skapa sig själv. Detta skapande är något som pågår hela tiden vilket märks tydligt i att intervjupersonerna hela tiden reflekterar över det som de studerar och hela tiden omprövar för sig själva: är det här rätt utbildning för mig, är detta vad jag vill göra? Detta är enligt Giddens (1991) ett särdrag för den samtida människan.

4.2 Uppväxtens betydelse för studenternas vägval

För det allra flesta av intervjupersonerna verkar det vara de själva som har styrt inriktningen på studierna. De flesta har också haft föräldrar som har varit måna om att deras barn själva ska komma fram till vad de vill bli utan att lägga sig i för mycket. Många av intervjupersonerna uppger att de har gjort sina val utifrån intresse och hur de själva tycker och tänker kring sitt framtida yrke. På samma gång menar de också att föräldrarna visst har haft och fortsätter ha betydelse för vilka val de gör. Upplevelsen av föräldrarnas inflytande är med andra ord tvetydig.

Julia säger att hennes föräldrar alltid har uppmuntrat henne att göra det som hon själv vill göra. Att föräldrarna gett henne fria tyglar att välja upplever hon som något positivt och en slags insikt. Hon har insett att svaren på hur hon ska utforma sitt liv bara finns hos henne själv:

”de har alltid sagt att ’du gör som du vill och du måste känna efter det du vill blir bäst’, sånt har man ju i bakhuvudet men jag har som liksom inte förstått meningen med det förrän nu som jag står ’ensam’ och bara känner att ’oj vad jag än känner för så gör jag det och vad jag än gör så är det ju bara jag som vet vad som är bäst är ju faktiskt jag’, då förstår man innebörden...” (Julia)

Giddens (1991) och Bauman (2001) menar att samtiden öppnar upp ett oändligt antal valmöjligheter men samtidigt saknas verktyg för att hantera valfriheten. Julias föräldrar visar på den mångfald av möjligheter som finns framför henne men också att hon själv måste finna ut vad hon ska göra av den. Individen får, som Ziehe (1991) menar, ett ökat ansvar för sin livsbana och detta kan skapa ökade prestationskrav.

Både Lena och Anna har vänt sig till sin mamma när de har velat diskutera sina vägval. Ändå upplever ingen av dem att de har blivit tvingade in i någon bestämd riktning, något de båda

betonar som något positivt:

"det är ofta att om man står inför ett val så fastän jag vet vart jag vill komma...det är ju alltid skönt att höra att nån bekräftar det lite" (Lena)

"hon får till en diskussion och får mig att förstå vad jag vill... hon är en sån där förlösande frågeställare"(Anna)

Känslan av att det är man själv som bestämmer över sitt eget liv och ingen annan är något som både Studenthälsan och Studentprästerna jobbar med att överföra på de studenter de möter. Studenthälsan betonar vikten av att inte falla offer för omständigheterna utan att ta kontrollen över sina val. Studentprästerna upplever att många av de unga som söker sig till dem har tappat riktningen och inte längre vet åt vilket håll de ska åt, eller varför. Som Giddens (1991) uttrycker det, målet är att bli chef över sitt eget liv. I dagens samtid går det inte att söka tryggheten i traditionerna eftersom att de inte ger några tydliga svar på hur livet ska utformas.

Augusts bana till sitt framtida yrke har varit ganska vinglande och en blandning av vitt skilda inriktningar, från en teknisk utbildning till socialt arbete. Han ser det som att han har gått i sin fars fotspår då även han arbetar inom socialt arbete. Samtidigt känner han det som att han har gjort sitt val aktivt, på egen hand. Han tycker själv det är intressant att han till slut valde samma bana som sin far:

"för det känns ju som att jag har gjort det här valet väldigt mycket på egen hand inte för att min far är det liksom men det är klart det påverkar... förr tog man över sin pappas jobb och så där och nu så kan man välja fritt men ändå så är det ju så här att min pappa är socionom... det var ju så att jag försökte med tekniskt men sen så blev det ju det här... fast jag kunnat välja precis vad jag vill så har jag ändå gått i min fars fotspår" (August)

För Erik är det tydligt för honom själv att det är hans pappas sportintresse som präglat honom i valet av studier och det faktum att han ser upp till sin far. Han har alltid hållit på med sport sedan han var liten, det har alltid funnits omkring honom. Han säger själv att han tror att han har ärvt deras värderingar och att hans föräldrar har haft mycket inflytande på honom som liten då man får information från dem. Ändå diskuterade han inte särskilt mycket med sina föräldrar när han skulle välja sin utbildning.

Emil menar att hans uppväxt påverkar honom i alla hans val då de grundar sig på de erfarenheter han fått genom livet ända sedan han var liten. Det är de erfarenheterna som har format honom till den personen han är idag:

"jag tänker mig att min uppväxt är mina erfarenheter i livet och att erfarenheterna har format mig som person. Alltså min identitet eller syn på identitet och så. Och det är ju från det som grunden från mina val utgått, så jag kan säga att min uppväxt påverkar mig i alla mina val som jag gör eftersom att det är jag" (Emil)

Den kulturella friställningen som Ziehe (1991) talar om samt Becks (1986) tes om frigörelsen från sociala former går emot en del av våra respondenters tankar kring uppväxtens inflytande. De påpekar att deras uppväxt visst har att göra med hur de väljer att leva sina liv, exempelvis vad de väljer att studera. Emil och Erik anser att de själva har blivit formade av sin omgivning till

skillnad från August som vill hålla fast vid att det faktiskt är han själv som resonerat sig fram till hans studieval. Det senare resonemanget är gå i linje med Becks (1986) resonemang att individen skapar sig sig själv, sitt eget öde och livssituation, fri från traditioner.

Personalen på Studenthälsan anser att förr kom kraven på vad man skulle utbilda sig till ofta från föräldrar som själva hade en akademisk bakgrund och som ville att barnen skulle gå vidare i samma fotspår som dem själva. De tycker sig se att bilden har förändrats även sedan boken Studentliv (1998) skrevs för bara tio år sedan. Idag kommer istället kraven från studenterna själva. Att kämpa ensam kräver extra styrka. De menar att det kan vara svårare att kämpa för sin egen del till skillnad från att kämpa sig in i en ny klasstillhörighet eller mot en envis förälder:

”det är att man är så mycket autonom i sin alldeles egna värld, det är bara ens egna krav det handlar om och inte relation till klass eller till kulturen” (Kurator, Studenthälsan)

Bauman (2001) talar om de konsekvenser som den ökade valfriheten har fått för individen. För femtio år sedan handlade det om att slå sig fri, medan man idag är fri från början. Det som saknas är istället fasta ramar. Klass är exempelvis inget som individen måste förhålla sig till. Detta blir ett problem för många av de unga som Studenthälsan och Studentpräster kommer i kontakt med. För vissa av dem kan det vara svårt att ställa upp och förhålla sig till sina egna krav, utan det är enklare när kraven kommer utifrån.

Att kunna lägga ner mycket tid på självförverkligande hänger samman att studenterna lever och är uppvuxna i ett välfärdssamhälle där de grundläggande materiella behoven redan är tillfredsställande. I SOU:s rapport (2006:77) har det visat sig att Sverige är ett av de länder i världen där det individuella välbefinnandet skattas som högst. Det kan vi se hos samtliga av de intervjuade studenterna och den bilden förmedlas även av de professionella, därför är det också lätt att förstå varför så mycket tid ägnas åt vad individen själv vill uppnå med sitt liv.

4.3 Det fria valet eller villkorad frihet?

En del av våra respondenter menar att det finns en slags dubbelhet kring valfriheten. Å ena sidan är det bra att valfriheten är så stor så man kan välja det man vill och på så vis vara mer engagerad och intresserad av det som då skapas runt omkring en. Å andra sidan kan man bli helt matt av att ständigt behöva välja. En strategi kan vara att inte välja alls:

”mitt liv handlar inte om att välja det handlar snarare om att inte välja” (Anna)

Att ta reda på information och avgöra om det verkligen är det bästa som man väljer, det kan skapa en viss ångest och stress över att det kan gå fel. August talar om valfrihet på marknaden som något jobbigt:

”Det blir ingen riktig valfrihet för jag behöver veta så mycket bakom, ha så mycket och riktig information och det finns alltid nå hake som jag inte har koll på. Man blir trött på att hålla på att hela tiden behöva välja. Valfriheten skapar mer dåligt än bra” (August)

Erik associerar valet till alla de möjligheter som finns, även om det finns begränsningar anser han att valfriheten främst är positiv. Detsamma gäller även för Lena som ser möjligheten att kunna

välja utbildning som en tillgång:

"du får själv välja din väg, du har väldigt stora egenmöjligheter att hitta dig själv, vad du vill" (Erik)

"då får man göra det som man tycker är kul, vad man är intresserad av och då tror jag man kan lägga ner mycket mer energi att man trivs bättre i vardagen liksom" (Lena)

Bauman (2001) talar om en tvetydig frihet för individen. Han ser valfriheten främst som något negativt och konstaterar att den kan leda till förvirring och otrygghet. I våra intervjusvar kan vi skönja både positiva och negativa attityder till valen. Frånvaron av tryck från kollektivet skapar många dörrar för individen att öppna. Detta tycks påverka en del av studenterna genom att de blir passiva och låter bli att se vad som finns bakom dörrarna eller tvingas att öppna en dörr bara för att möjligheten finns. Det finns hos vissa en rädsla för att göra fel. Anna lyfter upp svårigheten vad gäller valfriheten och väljer istället att inte välja. August tycker att valfriheten skapar stress. Erik och Lena ser däremot det positiva i det stora antalet valmöjligheter. Kännetecknande för samtiden är emellertid att individen tvingas att välja väg, vare sig han eller hon vill (Bauman 2001, Beck 1986 och Giddens 1991).

Flera av studenterna nämner också att valfriheten är begränsad. August anser att trots att valfriheten är stor i det samhälle han lever i finns det ändå hinder för individen:

"eftersom man har ett visst socialt och kulturellt kapital liksom så begränsar det... man kan ju inte välja vad som liksom för att det kanske inte stämmer överens med de normer som den kulturen man lever i, så på så sätt har man kanske inte så stor valfrihet som man skulle kunna ha" (August)

Emil menar att individen i olika grad är påverkad av andra och även ens sätt att resonera på när man kommer fram till ett beslut. I den bemärkelsen finns det inga fria individuella val man gör utan att relatera till sin omvärld.

"Alltså ibland är det trevligt att kunna få välja bland en massa saker men ibland får jag för mig att det är en illusion helt enkelt. Därför att de här tusen olika sorters bröd så är de alla förvillande lika ändå på nåt sätt. Känns som att de olika valen, att valfriheten inte finns där för min skull utan för att det är ett sätt att göra mig till konsument. Att om man menar valfriheten på marknaden så är jag lite skeptisk. För det känns som dom valen inte finns för mig som människa utan det känns som att de finns till för mig som ickemänniska på nåt sätt. Som konsument som en nåt som man kan generera pengar ifrån känns inget bra.... Och sen är det ju också en valfrihet som är villkorad. Jag tänker på att man ska välja vart man ska bo och det finns ju en klassaspekt på det ganska tydligt som är valfrihet för vissa...och ja... just det så det finns valfrihet men det är lätt att tro att bara för att det finns mycket valfrihet så kan man välja vad man vill men i själva verket så finns det ju väldigt mycket som man inte erbjuds att välja på på en massa olika plan. Saker som är tabu eller förbjudet som går emot normer och som i val som är omöjliga att göra val som inte står till buds så att det är man kanske kan säga att parallellt med valfriheten att det finns en baksida av det där myntet att alla de där val man inte får göra eller som är väldigt svåra att göra. Jag menar det är väldigt svårt att köpa det bröd som inte finns i bröd disken på nåt sätt...." (Emil)

Emil talar om valfriheten ur flera aspekter. För det första talar han om valfrihet på marknaden och utifrån honom själv som konsument. Han upplever att valfriheten där endast är en illusion och ett sätt för marknaden att tjäna pengar på honom. Detta går att tolka utifrån Ziehes (1991) tankar kring identiteten som något som är knutet till marknaden. Vidare talar han om en valfrihet som

han anser vara villkorad, liksom August som anser att det krävs ett visst socialt eller kulturellt kapital för att kunna välja. Han lyfter fram klasstrukturen som enligt honom fortfarande har betydelse för individens valmöjligheter. Han menar att det är lätt att tro att allting är möjligt men egentligen kan man vara bunden till en klass som gör att man inte alls kan välja särskilt fritt. Ingen av våra teorier talar om klass som något som fortfarande spelar in. Giddens (1991) påpekar visserligen att valfriheten också innebär marginalisering och uteslutning. Vad gäller tidigare forskning så kan man knyta påståendet om att det är lätt att tro att man kan välja vad man vill till den ökade psykiska ohälsan bland unga, nämligen att individen har för höga förväntningar om vad samhället kan erbjuda (SOU: 2006:77). Emil och August nämner också val som är förbjudna eller omöjliga att göra. I Sverige kan det tänkas handla om homosexuellas rättigheter att gifta sig eller skaffa barn. Valfriheten är enligt studenterna inte så stor som den framställs i våra teorier. Det finns visst gränser för vad individen kan nå, och de handlar inte bara om ens egna gränser. Valfriheten är dubbel, inte den bemärkelsen som Bauman (2001) talar om den, som att valfriheten skapar möjligheter men inget som begränsar dem, utan snarare som att det finns saker vi faktiskt inte kan välja på överhuvudtaget.

Hos Studentprästerna tycks Baumans (2001) resonemang kring valfrihetens janusansikte stämma bättre in:

”I åttio procent av fallen kommer vi in på det här med valen och att det kan vara jobbigt att stå inför dem... Det är ett stort ansvar för människan att bära. Det tar väldigt mycket energi och vi ställer höga krav på individen... Jag ska ju liksom optimera min utbildning, min livserfarenhet, den partner jag letar efter, erfarenheter av språk, kulturer innan jag slår ned bopålar någonstans. Det är väldigt stressande för dem jag träffar, ska jag säga. Det är inte alls fantastiskt, med glädje, åh nu kan jag välja vad jag vill.” (Studentpräst)

Här kommer vi än en gång in på den svårighet som individen kan känna över att behöva hantera den frihet som ges henne. Frånvaron av kollektivets tryck gör att individen känner gränslöshet i hennes prestationer. Det blir svårt att finna rätt kurs bland alla handlingsmöjligheter och istället för att njuta av valfriheten framkallar den en press hos individen. I de fall studenten vänder sig till Studenthälsan och Studentprästerna blir de den expertis som Giddens (1991) menar ersätter kollektivet. Istället för att hämta stöd och hjälp i kollektivet och traditionerna hjälper expertisen individen att finna råd när hon hanterar valfriheten.

4.4 Att vara lyckad och rädslan för att misslyckas

Ofta kommer studenterna till Studenthälsan och är stressade men vet inte riktigt varför. Då handlar det om att formulera stressen i ord och det blir tydligt att det i många av fallen bottnar sig i valen. I stresshanteringskurserna på Studenthälsan arbetar man mycket med val eller prioriteringar, som de väljer att kalla det. Även om det kan finnas både uttalade och outtalade krav kommer ofta kraven på hur man ska leva sitt liv inte från andra utan från en själv. Det dåliga måendet ses som någonting onaturligt och osunt och något som måste botas. Idealet är bilden av en ständigt lycklig människa. Enligt personalen på Studenthälsan föder detta en stress:

”jag vill vara lyckad i det jag gör, jag vill vara lyckad i mina relationer, jag vill vara lyckad i mina studier, jag vill vara lyckad i det ytliga (...) Det som driver de här inre kraven på hur jag ska vara som någonstans ju ändå bottnar i att jag vill vara omtyckt och älskad och bekräftad” (Psykolog, Studenthälsan)

Strävan efter att göra lyckade val eller att vara lycklig handlar också om rädslan för det motsatta, nämligen att misslyckas. Studenterna behöver ibland inse att misslyckanden av prestationer inte har att göra med att man är misslyckad som människa. Personalen talar även om vikten av att prestera, som någonting som styr individens liv i väldigt hög grad:

”våra prestationer avgör om vi får vår lön, om vi får bo kvar i vår bostad, om vi får ha kvar våra studiekamrater det är ju väldigt mycket som hänger just på prestationer” (Psykolog, Studenthälsan)

Här går det att koppla samman vårt empiriska resultat med teorier om prestationssamhället. Beck (1986) påstår att prestationssamhället grundar sig i att individen får ta ansvar för kollektiva problem som uppstår, som exempelvis arbetslöshet. Ziehe (1993) menar att det finns en prestationsprincip som handlar om att ständigt behöva kvalificera sig. Detta skapar en psykisk och social press.

Julia talar om en rädsla för att misslyckas, men å andra sidan ser hon det inte som något stort nederlag ifall hon skulle bli tvungen att ändra sina planer igen och börja om någon annan stans, på nytt. Detta är kanske ett av samtidens tydligaste drag, att man inte bara har möjlighet utan också förväntas att aktivt reflektera över sin identitet (Beck 2002, Bauman 2001, Ziehe 1991):

”ingenting är ju oåterkalleligt och jag kan ju alltid flytta hem igen, jag kan ju välja att göra någonting helt annat... jag tänker ibland... att det här är så avgörande att jag kommer att misslyckas, då kanske jag kommer att misslyckas av ren rädsla...man får inte vara rädd hela tiden” (Julia)

Personalen på Studenthälsan talar även om ”toppar” vad gäller valen, att det ständigt handlar om att överträffa sig själv. Därför får de ibland agera som någon som desillusionerar eller normaliserar verkligheten. Ett steg på vägen till det är just boken Studentliv som syftade till att studenterna skulle få se att andra har samma funderingar kring livet och valen som de själva, att de inte är ensamma. De pekar också på att känslor av oro och ångest kan vara något nyttigt som hör livet till och som inte nödvändigtvis måste bearbetas:

”acceptansen av att livet innebär smärta och ångest och tvivel och allt det här också och att hantera det... det blir väldigt svårt om målet är att ständigt vara en lycklig människa utan att faktiskt kunna ta de här svängningarna” (Psykolog, Studenthälsan)

Att Studenthälsan får gå in och normalisera är ett tecken på att ledsenheten tas på stort allvar bland studenterna som de möter. I rapporten (SOU 2006:77) om ungdomars psykiska ohälsa lyfts det fram att en anledning till att den psykiska ohälsan har ökat är att det tycks finnas en minskad acceptans för den, samt en ökad acceptans för att söka hjälp när man känner sig nere. Det ses inte som något normalt att vara ledsen utan som något som måste botas. Normaliseringen som Studenthälsan ägnar sig åt tillsammans med studenter kan vara ett steg för att öka acceptansen av att livet är tungt och svårhanterligt ibland.

Det faktum att det idag går att söka hjälp på ett relativt enkelt sätt kan bli till ett ytterligare ett krav som läggs på individen, man förväntas helt enkelt ta kontakt med någon om man har ett bekymmer:

”det är det onda med det goda att unga människor vet att de kan söka hjälp och stöd det är också att då kan man ju göra någonting åt det och gör man inte någonting åt det kan man också må dåligt av det... att man inte har fixat sin situation tror jag” (Kurator, Studenthälsan)

Både Studenthälsan och Studentpräster ser valfriheten som något som kräver en optimering av de bästa möjliga alternativen. Att kunna välja det bästa handlar om att hela tiden förbättra sina alternativ, att bygga ut sin utbildning, att läsa dubbla kurser, att åka utomlands för att lära sig nya språk, allt för att tillfredsställa en eventuell framtida arbetsgivare. För lyckas man inte skaffa sig ett arbete finns risken att man som individ klandras för ett samhällsproblem som idag har blivit till ett individuellt problem genom det som Beck (1986) kallar för en individualisering av de sociala riskerna. Det kan vara en anledning till varför så många unga väljer att maximera sina utbildningar, ingen vill riskera att bli arbetslös. Beck säger att det kollektiva ödet har förvandlats till ett personligt öde. Skulle man ändå bli arbetslös eller deprimerad förväntas man som individ idag också reda ut sin situation utifrån de hjälpmedel som står henne till buds. Gör hon inte det innebär kan det uppfattas som ett dubbelt misslyckande, menar personalen på Studenthälsan.

4.5 Gemenskap och ensamhet

Vikten av att åtminstone kunna rådfråga och diskutera inför olika valsituationer är viktig för våra respondenter. Studenterna hämtar råd från mamma eller vännerna. När väl beslutet är taget spelar det inte så stor roll vad andra tycker. De menar att det ändå är de själva som står ansvarig för beslutet men på något sätt behövs andras tankar och åsikter för att spegla deras. Att kunna ha en gemenskap är emellertid viktigt för samtliga intervjupersoner.

4.5.1. Gemenskap i skolan

Skolan kan vara en viktig del till skapandet av en social krets, speciellt då man är nyinflyttad i en stad eller läser något som kräver mycket studier. Enligt August skiljer sig gemenskapen i skolan åt väldigt tydligt om han jämför sina studier vid en teknisk skola och sina studier i socialt arbete. Nu när han läser socialt arbete upplever han att det är svårare att känna gemenskap och träffa nya människor eftersom det är färre undervisningstimmar. Då han studerade teknik umgicks han nästan bara med sina klasskompisar. Eftersom de läste så mycket tillsammans kändes det naturligt att också umgås utanför skolan.

”Det var kanske bara tio gånger under det året som jag umgicks med andra människor än de i min klass” (August)

Emil ser skolan som en plats där han intar kunskap, inte främst som en plats för gemenskap och vänner:

”jag går dit för att läsa och ta del av föreläsningar inte för att träffa kompisar egentligen” (Emil)

Precis som personalen på Studenthälsan tror och enligt de intervjuade studenterna, är känslan av skolan som gemenskap beroende av vad man studerar för något. På vissa institutioner finns det ingen gemenskap alls medan det på andra är svårt att vara en individ utan att man automatiskt fångas upp av gruppen, denna bild förmedlas även av Studentpräster. Flera av de intervjuade studenterna säger att de inte umgås så mycket tillsammans med sina studiekamrater utan snarare

finner umgänget utanför skolan. Studentprästen påpekar också att Göteborgs kårliv inte är särskilt starkt och att hon möter många studenter som känner sig ensamma, som inte riktigt känner att de kan komma in i någon gemenskap.

För vissa är synen på skolan nästan liktydigt med vänner och för andra är den bara en plats dit man går för att lära sig något. Denna syn tycks höra ihop med huruvida studenterna läser program eller fristående kurser och vilken studieinriktning de har. Flera av studenterna har rört sig mellan olika skolor och program och bytt ut sina sammanhang mot nya. I enlighet med Ziehe (1991) skulle detta kunna vara ett tecken på att identiteten inte är något man har utan något som ständigt måste omprövas och att den kräver rörlighet.

4.5.2. Föräldragenerationens påverkan på synen på valfrihet

Enligt Studenthälsan är ett problem som många studenter möter idag att föräldrarna inte längre är den trygga punkt som de alltid varit. Detta kan ha flera orsaker. En av dem kan vara att föräldrarna själva fick kämpa hårt för att slå sig fria och därför vill ge sina barn frihet från början att forma sina liv. Konsekvenserna av detta kan bli att föräldrarna blir rädda för att styra för mycket och tycka för mycket. En annan orsak till att de inte längre ses som en trygg punkt för barnen kan vara att dagens föräldrageneration själv är i färd att slå sig fri och förverkliga sina drömmar, samtidigt som deras barn ska utforska sin frihet, något som traditionellt sett hör ungdomen till.

”att de lever efter sina drömmar och sina val på ett annat sätt kanske än föräldrarna gjorde för länge sedan... jag tror det kan bli problematiskt i den här åldern att det faktiskt är de unga som faktiskt ska dra ut...föräldragenerationen ska vara dem som står för tryggheten” (Psykolog, Studenthälsan)

Att se att ens föräldrar slå sig fria samtidigt som de unga själva kan bidra till en otrygghet. Föräldrarna utgör inte längre den vilande grund varifrån de unga upptäcker världen och det kan leda till en känsla av övergivenhet och förvirring. Studenthälsan ser det som en möjlighet för dem att kunna ställa upp i samtalet med unga studenter, att vara ”en del av det gamla”. Det kan också kännas ensamt att göra val när klass eller kulturell bakgrund inte längre har betydelse.

”det är ganska normalt att bli övergiven och förvirrad då och där kanske man kan säga att det finns ett problem som är stort i den här generationen som håller på att växa upp för att föräldrarna har gjort sin frihet och befriat sig...” (Kurator, Studenthälsan)

Återigen kan vi koppla detta till Becks (1986) tes om frigörelse från traditionella sociala former som klass och kön, och även Ziehes (1991) resonemang kring kulturell friställning om vad som händer när traditionella livsmönster försvinner och ersätts av en ambivalens kring valen. Det går även att koppla detta till Giddens (1991) tanke om expertis som ersätter det stöd som fanns i det traditionella samhället. Bauman (2001) talar om frånvaron av tryck och ideal, något vi tydligt kan upptäcka både bland studenter och professionella, samtidigt som den allmänna uppfattningen om valfriheten tycks vara olika utifrån studenterna jämfört med de professionella. Enligt de professionella visar det sig genom att den ökade valfriheten främst leder till att unga känner sig ensamma eller överhopade av alla valmöjligheter. Den ökade valfriheten är en källa till stress och prestationsångest. Detta är ett resonemang som återfinns i våra teorier och i tidigare forskning (Ziehe 1991, Beck 1986, SOU 2006:77).

Studenterna själva däremot betonar det positiva i att föräldrarna gett dem frihet att välja väg och inte försökt att styra in dem i någon särskild riktning. Trots det verkar de flesta vara nöjda med att föräldrarna gett dem så pass stor frihet och ser inte valfriheten varken som en källa till stress eller vilsenhet.

"de har alltid sagt att du måste göra det som känns rätt för dig" (Julia)

"hon [mamma] har aldrig liksom vad jag vet jag kanske är manipulerad men fått mig att gå in någon riktning som hon vill" (Anna)

4.5.2. Kollektivets bestående betydelse

Beck (1986) och Giddens (1991) menar att kollektivet ser annorlunda ut till skillnad från förr. Giddens menar bland annat att kollektivet har fått en minskad roll. Detta framkommer inte i våra intervjuer med studenterna. Studenterna menar att de står ensamt ansvariga för sina beslut men att många situationer och scenarier fortfarande färgas av kollektivet. Familjen eller grannarna spelar emellertid inte den viktigaste rollen för individen. Sin gemenskap väljer hon nu mer fritt och aktivt ur en mängd sammanhang och kollektiv som hon inte direkt föds in i.

Personalen på Studenthälsan och Studentprästerna menar att vi behöver känna gemenskap från andra och det är därför viktigt att bygga upp ett socialt nätverk under den tiden då man studerar och inte se studietiden som något avgränsat kapitel i livet. Finns det inget sammanhang måste man med andra ord skapa sig ett för att må bra:

"att man inte sätter en parentes kring livet när man är student utan att man verkligen etablerar sig. Man måste ha, man måste finna sitt sammanhang, man måste ha relationer för att fungera" (Kurator, Studenthälsan)

Må hända att den traditionella kärnfamiljen inte längre lika starkt lever kvar, men det finns idag nya former och möjligheter för att upprätta nya band att ersätta de traditionella med. Ett tydligt exempel är Julias relation med sin väninna tillika sambo som hon beskriver som en familjemedlem:

"Sen hittar man kanske andra alternativa familjer, [hon] som jag bor ihop med nu, det ser ju jag som en familjemedlem. Hon är ju minst lika nära mig som de som jag har blodsband med." (Julia)

Precis som frihetens barn skapar och omskapar studenterna själva sitt sammanhang. De tar ansvar och organiserar sin livsvärld. De flyttar för att börja en utbildning, skaffar sig ett liv på en ny plats, bygger nya identiteter. Självklart blir det då andra förutsättningar för gemenskap. Den familj de växt upp i tappar sin kraft då de inte längre stannar i den fysiska närheten av den. De får nya roller i förhållande till föräldrarna och precis som Julia finner man andra personer och sammanhang för den trygghet som familjen förut utgjorde. Julia nämnde tidigare att hon är beredd på att flytta om utbildningen skulle kräva det av henne och detta resonemang är mycket typiskt för den självständighet som frihetens barn står för. Relationerna blir mer tillfälliga och bräckliga men inte desto mindre nödvändiga och viktiga.

Det tycks vara väldigt viktigt att ha en krets kring sig som ger en trygghet. Detta påpekar Emil och talar om vikten av de relationer han har en ständig, fortgående process med och känner stöd och trygghet i:

“Dels så tycker jag mycket om att ha stabila relationer med folk som jag vet är mina vänner, som jag kan återkomma till... vänner som jag utvecklas tillsammans med och har en pågående process med. Samtidigt är det spännande och viktigt att hitta nya personer hela tiden därför att det är genom andra, med hjälp av andra som jag lär mig saker om mig själv och om världen och livet och allt.” (Emil)

Att påstå att mänskliga relationer inte är mer stabila än marknaden, vädret, rikets säkerhet och att behovet av kollektivet blir mindre och ersätts av expertis (Giddens 1991) verkar inte gälla för alla. Det är inte till expertisen som studenterna vi har talat med vänder sig när de söker råd och stöd, istället väljer flera av dem att diskutera med sina föräldrar. Inte heller hjälper expertsystemen dem när de ska välja utbildning, ingen av de intervjuade har talat med någon studievägledare inför val av högskolestudier utan de har vänt sig till sina nära och kära och därefter till sin egen magkänsla. De viktiga relationerna med vännerna är stabila på så sätt att de existerar bara så länge individen själv vill och tryggheten finns precis som hos frihetens barn i studenterna själva.

Till Studenthälsan och Studentprästerna kommer dock de studenter som känner att de har behov av expertis och rådgivning. Många är stressade men vet inte varför och i många av fallen handlar det om valen och de krav som finns både från omgivningen och inte minst från de själva. Detta visar att individen trots allt har ett behov av att söka råd och stöd från andra som inte utgör familjen. Ett tydligt exempel på att kollektivet kan ersättas av expertisen är exempelvis att Studenthälsan upplever att de får ta över den roll som föräldrarna förut hade.

"jag sitter ofta i samtal med just precis att det här... vilka krav kan man ställa på föräldrarna går det att ställa krav på föräldrarna att finnas där" (Kurator)

5. Sammanfattning och slutsatser

Syftet med den här uppsatsen var att undersöka hur unga studenter upplever och förhåller sig till den ökade valfrihet som karaktäriserar dagens samhälle. Våra frågeställningar var:

- Hur upplever och förhåller sig unga studenter i Göteborg till dagens ökade valfrihet?
- Enligt dem själva och enligt dem som arbetar vid Studenthälsan och Studentprästerna?

De intervjuade studenterna är nöjda med den ökade valfrihet som kännetecknar dagens samhälle. Valet av studier har gjorts utifrån vad de själva har ansett vara intressant och med hänsyn till vad de tror kan göra nytta för samhället, något som är kännetecknande för frihetens barn enligt Beck (2002). Livsvalen ses inte som något oåterkalleligt utan de reflekterar ständigt över nya handlingsalternativ. Detta stämmer överens med Giddens (1991) påstående om den reflexiva människan. Utifrån intervjuerna med de professionella kan vi se att livsvalen är förknippade med en ambivalens och en rädsla för att välja fel.

De intervjuade studenterna anser att livsvalen de gör är ett resultat av vad de själva tycker och tänker. Uppväxtens betydelse framhålls som något motsägelsefull utifrån studenterna. Studenterna menar att föräldrarna har ett visst inflytande över deras livsval på mer eller mindre explicita sätt men att de samtidigt inte varit styrande. De professionella upplever att kraven på unga studenter i allt högre utsträckning kommer från individen själv och inte som förr, utifrån föräldrarnas krav.

Det finns en klar skillnad mellan de studenter vi har intervjuat och de professionella som vi talat med om hur valfriheten tar sig till uttryck. Samtalen med studenterna visar att valfriheten tas med ro. Valfriheten verkar inte vara någon källa till stress eller oro för att misslyckas. De medger dock att det finns vissa svårigheter med att alltid tvingas välja och att valfriheten inte är så fri som den låter. En av intervjupersonerna påstår att valfriheten är villkorad. Med det menas att det finns saker som vi inte tillåts välja, eller inte medvetet väljer då varje person har olika förutsättningar. Klasstatus och socialt kapital är exempel på sådana. Denna syn på valfriheten som villkorad framkommer inte i några av våra teorier. Istället pekar de på individens frigörelse från sociala former, som är en av Becks (1986) huvudteser.

För de professionella tycks upplevelsen av valfrihet hos studenterna de möter vara övervägande negativ, den kännetecknas av stress och prestationskrav. De lyfter fram att studenter som de möter ofta mår dåligt och har svårt att handskas med valfriheten. Detta stämmer väl överens med SOU:s slutsatser (SOU 2006: 77) om orsaken till ungdomars psykiska ohälsa. De lyfter också fram prestationssamhället som en orsak till stressen bland unga, något som kan kopplas till Ziehes (1991, 1993) resonemang om framväxten av ett prestationssamhälle.

Familj och vänner spelar fortfarande en stor roll för studenterna och verkar i deras fall inte ha ersatts av någon expertis, som Giddens (1991) påstår. De professionella som vi talat med, som kan ses som den expertis som Giddens (1991) talar om, upplever att de fyller det tomrum som det traditionella samhället inte längre erbjuder i form av psykologiskt stöd och rådgivning.

Ett resultat som framkommit ur vårt empiriska material med de professionella är att föräldragenerationens frigörelse bidrar till en ökad osäkerhet kring individens livsval. Föräldrarna sågs tidigare som en trygg punkt men är numera i färd med att frigöra sig själva. Detta är ytterligare en anledning till att Studenthälsan upplever att de får ta över den roll som föräldrarna förut hade. Ett annat resultat är att de professionella upplever att de får desillusionera verkligheten och att de får normalisera känslan av ledsenhet, något som stämmer överens med SOU:s rapport (SOU 2006:77) om ungdomars psykiska ohälsa.

6. Diskussion

Att vara ung idag kännetecknas av många fler val än vad våra föräldrar tvingades göra. Att göra livsval innebär att kunna sätta sig ner och reflektera över vem jag är och vem jag vill vara. Frågan är, om är detta något som är unikt för de unga? Välfärdsstaten förutsätter och tillåter individen att pröva olika sätt att leva. En vedertagen uppfattning är att ungdomstiden är den tid då man aktivt söker sig en identitet. Idag är inte identitetsskapande något som sker under en specifik och avgränsad tid utan skapas och omskapas kontinuerligt under hela livet. De som möter ungdomar i

sitt arbete upplever att dagens unga saknar det trygga stöd som föräldrarna förut utgjorde. Vårt resultat visar bland annat att detta leder till en osäkerhet. Det är idag inte omöjligt även för en förälder att vilja bryta sig loss från traditionella roller och levnadsmönster. Det kan handla om att flytta, byta jobb, skilja sig eller bosätta sig utomlands. Sverige är ett av de land där man sätter individuellt välbefinnande allra högst. Något som skulle vara intressant att forska vidare kring är huruvida även den äldre generationen upplever den ökade valfriheten och vad det innebär för deras nästkommande generation. I filmen Bridget Jones dagbok utbrister Bridgets mamma något om hur det skulle ha varit om hon fått chansen att bryta sig loss från traditionella familjeroller:

“I spent thirty-five years cleaning his house...
Washing his clothes, bringing up his children
To be honest darling, having children...
Given my chance again, I’m not sure I’d have any.”

Det ligger något i hennes sätt att resonera som är typiskt för den samtida människan, nämligen fokuseringen på självet och individens egna önsknings samt möjligheterna att förverkliga dessa.

Vårt resultat visar att unga upplever valfriheten både som en möjlighet till självförverkligande men också som något som tvingar sig på dem. Men även om valfriheten är stor och ibland skapar mer förvirring än ordning verkar de studenter vi har talar med inte direkt stressade över vad valfriheten innebär. Våra intervjupersoner tycks vara väldigt målinriktade och säkra på vad de vill göra. Däremot finns det andra som visar mer på en osäkerhet i valen och inte riktigt vet vad de ska välja för bana i livet. För dem handlar det mer om att de måste välja snarare än att de tillåts välja. Sammantaget har vi ändå fått en bild av våra studenter som starka individer som trots att valfriheten kan tyckas stor idag och trots att de saknar krav utifrån ändå lyckas hitta sin väg i livet på ett målmedvetet sätt. De ger oss hopp om hur vi, som också är frihetens och framtidens barn, ska tacklas med den svåra balansgången att förena egoism med altruism, fokusering på självet med en solidaritet för världen.

Det hade varit intressant att undersöka hur klassbakgrunden påverkar valfriheten samt hur den upplevda valfriheten skiljer sig från den verkliga valfriheten. Vi är som sociologier exempelvis medvetna om att det sker en social snedrekrytering på landets universitet och högskolor. Mot bakgrund av det kan man hävda att valfriheten inte alls är gränslös, så som våra teorier vill säga utan valen är i allra högsta grad påverkade av social och kulturell bakgrund. Stämmer i så fall Becks teori om frigörelse från de sociala formerna?

Vad vi däremot kan uttala oss om är deras egna uppfattningar kring hur föräldrarna har påverkat dem. För en av våra intervjupersoner är det tydligt varför han har valt sin inriktning med studier. Men för många verkar inte föräldrarnas sysselsättning har påverkat dem nämnvärt, åtminstone har de inte betonat detta. Istället är det, med uppmuntran föräldrarna, det egna intresset som har fått vara ledstjärnan när det gäller att välja yrke. Särskilt belysande är Julias mammas ord: "Du som har så bra betyg, du kan bli precis vad du vill!"

De professionella förmedlar en bild av valfriheten som kännetecknas av känslor av stress, prestationsångest och höga krav. De ser också något viktigt som vi redan i vår förförståelse hade vetskap om, nämligen att den psykiska ohälsan tas på större allvar. Personalen på Studenthälsan menar många unga har en bild av att de ständigt ska kunna vara lyckliga, och ser inte att livet

också innebär smärta, sorg och ibland även ångest. Detta tycker vi är intressant, även för vidare forskning. Innan man talar om den psykiska ohälsan som ökar bör vi kanske fråga oss vart gränsen går mellan det som är livets tunga perioder och verklig depression. Ökningen av olika terapier i olika former är ett exempel på hur människor söker hjälp idag i allt högre utsträckning. Studenthälsans kurser kan i viss mån också ses som en slags terapi eller självhjälpsterapi. Återigen kan detta tolkas som en konsekvens av att vi idag fokuserar allt mer på individen och hur hon mår, till skillnad från förr. En anledning till varför de professionella förmedlar en mer negativ bild än de intervjuade studenterna är naturligtvis att de som vänder sig till Studenthälsan eller Studentprästerna gör det för att de har problem av någon art. De som ser på valen på ett mer bekymmersfritt sätt behöver kanske aldrig gå någon Stresshanteringskurs.

Något som vi reflekterat över då vi analyserat svaren från studenterna är hur deras studieinriktning påverkar deras svar. Det är intressant att Emil och August, som studerar genusvetenskap och socionomprogrammet, så tydligt har tagit upp klassaspekten och begreppen socialt och kulturellt kapital. Det ger oss anledning till att fundera över hur vår undersökning hade sett ut om vi hade diskuterat valfrihet med enbart socionomstudenter eller med exempelvis teknikstuderande alternativt gjort en jämförande studie. Det är också intressant att vi bara intervjuat de unga som redan har tagit beslutet att studera samt de professionella som enbart möter studenter då det finns stora begränsningar i verkligheten för vilka som studerar på högskolan och inte.

Något som också skulle vara intressant att forska vidare på är hur synen på självförverkligande skiljer sig åt från dem som flyttat från landsbygd till en stad mellan de som bor kvar på samma ort som de är födda. Upplever den som har flyttat till en stad och skaffat sig en ny identitet att möjligheterna till självförverkligande är större?

Med vår B-uppsats *Vägen till engagemang* (Lundgren & Kaller 2006) som handlar om motiv till engagemang i djurrättsrörelsen och med vår C-uppsats som bakgrund skulle det vara intressant att forska vidare kring frihetens barn och titta på hur ungas engagemang ser ut idag, både i politiken och i vardagslivet. Beck (2002) menar att individualiseringen för med sig ett förändrat politiskt engagemang för de unga. Giddens talar om begreppet livspolitik (1991). Kanske blir det en ännu viktigare fråga för unga idag att engagera sig för världen och kombinera detta med en fokusering på självförverkligande särskilt med tanke på den nyligen upphettade miljödebatten.

7. Referenslista

Bauman, Zygmunt (2001) *Det individualiserade samhället*. Göteborg: Daidalos

Beck, Ulrich & Beck-Gernsheim, Elisabeth (2002) *Individualization. Institutionalised Individualism and its Social and Political Consequences*. London: SAGE Publications Ltd.

Beck, Ulrich (1986) *Risksamhället. På väg mot en annan modernitet*. Göteborg: Daidalos

Eneroth, Bo (1984) *Hur mäter man vackert? Grundbok i kvalitativ metod*. Stockholm: Akademilitteratur

Esaiasson, Peter. Gilljam, Mikael. Oscarsson, Henrik och Wängnerud, Lena (2007) *Metodpraktikan. Konsten att studera samhälle, individ och marknad*. Tredje upplagan. Stockholm: Nordstedts Juridik

GFS Studenthälsan:
<http://www.gfs.gu.se/halsan/> 2/12 -08

Giddens, Anthony (1991) *Modernitet och självidentitet. Självet och samhället i den senmoderna epoken*. Göteborg: Daidalos.

Giddens, Anthony (1995) *Intimitetens omvandling. Sexualitet, kärlek och erotik i det moderna samhället*. Nora: Nya Doxa

Karlsson, Therese & Polding, Marie (2006) *Jag vill ju bara vara lycklig! En studie av hur unga vuxna ser på sig själva och sin livssituation i förhållande till det senmoderna samhället*. Socionomprogrammet. Socialt arbete med inriktning mot kulturmöten och integration. C-uppsats, Socialhögskolan. Lund: 2006

Krange, Olve & Oia, Tormod (2005) *Nye moderniteten. Ungdom, individualisering, identitet og mening*. Oslo: J. W. Cappelens Forlag AS.

Kvale, Steinar (1997) *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Lund: Studentlitteratur.

Kaller, Maria & Lundgren, Marie (2006) *Vägen till engagemang - En studie om människors engagemang i djurrättsfrågan utifrån ett socialpsykologiskt perspektiv*. Sociologi. B-uppsats. Göteborgs universitet.

Studentliv. En bok om studenter och stora frågor. Utgiven av GFS Studentservice och Studenthälsan i Göteborg 1997/1998 med hjälp av medel från GU och Folkhälsoinstitutet. Projektledare: Yvonne Johansson och Anna Björnström

Studentprästerna:
<http://www.studentprasterna.se/>
Datum: 2/12-08

Statens offentliga utredningar SOU:2006:77. *Ungdomar, stress och psykisk ohälsa. Analys och förslag till åtgärder*. Slutbetänkande av utredningen Ungdomars psykiska ohälsa. Stockholm.

Svensson, Karolina & Österberg (2006) Helena *Ungdomars psykiska ohälsa i det moderna samhället*. Sociologi. C-uppsats. Södertörns högskola.

Vetenskapsrådets hemsida:

http://www.vr.se/download/18.6b2f98a910b3e260ae28000360/HS_15.pdf

Datum: 4/1 -08

Ziehe, Thomas (1991) *Kulturell friställning och narcissistisk sårbarhet*. I: Johan Fornäs, Ulf Lindberg, Ove Sernhede (red.) *Ungdomskultur. Identitet och motstånd*, (sid. 147-176) Järfälla: Brutus Östlings bokförlag Symposion.

Ziehe, Thomas (1993) *Kulturanalyser: ungdom, utbildning, modernitet*. Essäer sammanställda av Johan Fornäs och Joachim Retzlaff i samarbete med författaren. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings Bokförlag Symposion.

Zackariasson, Maria (1999) *Ungdomars val och identitetsreflektioner. Den moderna individualiseringsprocessen*. I: Gösta Arvastson (red.) *Järnbur eller frigörelse? Studier i moderniseringen i Sverige*. (sid. 88-104) Lund: Studentlitteratur

Intervjuguide studenter

Bakgrundsfrågor

Berätta lite om dig själv!

Vad läser du?

Hur gammal är du?

Vart kommer du ifrån?

Val av studier

Hur kommer det sig att du valde just den här inriktningen på dina studier?

Vad eller vem kan tänkas ha påverkat dig i ditt val? (Föräldrar, vänner, andra?)

Valde du att prata med någon (studievägledare eller någon annan) innan du bestämde dig?

Val av bostadsort

Varför tror du att du valde att bosätta dig/bo kvar i Göteborg?

Vad var mest styrande när det gäller valet av bostadsort?

Har du ångrat ditt val av bostadsort?

Är det viktigt vad föräldrarna, vänner eller andra tycker?

Livsval generellt

Kan du berätta för mig om en situation då du gjorde ett viktigt val?

Kan du säga något mer om det?

Brukar du rådfråga andra?

Vem eller vad påverkar dig i dina val?

Upplever du att din uppväxt på något sätt har påverkat dina val?

Valfrihet

Vilka möjligheter anser du att du har att välja hur ditt liv ska se ut?/Hur ser du på dina möjligheter att kunna välja hur ditt liv ska se ut?

Finns det några ideal eller förebilder som du förhåller dig till?

Hur upplever du möjligheterna att kunna välja hur ditt liv ska se ut (positivt, negativt)?

Känns det som att några av de beslut som du tar är livsavgörande?

Individ – kollektiv

Upplever du att du har hittat en gemenskap, ett sammanhang som du kan känna dig hemma i?

Vad betyder familjen och vänner för dig?

Vad betyder skolan som gemenskap?

Avrundning

Tack för att du ville ställa upp på vår intervju! Är det något du skulle vilja tillägga innan vi avslutar intervjun?

Intervjuguide Studenthälsa, Studentpräster

Bakgrundsfrågor

Berätta lite om ditt arbete!

Vad består er verksamhet av?

Vilket syfte har den?

Vilka ungdomar möter ni?

Varför tar de kontakt med er?

Vad vill de vanligtvis prata om?

Vilka typer av problem har de?

Livsval generellt

Hur upplever du att de unga som du möter i ditt arbete tänker när de resonerar kring sina livsval?

Vilka normer verkar vara rådande bland de unga som ni möter när de gör sina val?

Finns det några val idag som verkar vara livsavgörande eller oåterkalleliga?

Vem eller vad sätter krav på hur de ska leva?

Valfrihet

Upplever du att de unga som du möter har stora valmöjligheter när det gäller att utforma sina liv?

Hur märker du det i ditt möte med ungdomar?

Vad verkar vara viktigt för unga idag i utformandet av sina liv?

Vilka konsekvenser ser du idag av ungas valfrihet? (Fördelar, nackdelar?)

Studenthälsans arbete

Upplever ni att ni får hjälpa unga människor att hantera det allt större spektrumet av valmöjligheter som breder ut sig?

Hur skulle man kunna arbeta för att på ett ännu bättre sätt bemöta unga? Hur skulle man kunna utveckla erat arbete?

Individ - kollektiv

Vad finns det för slags gemenskaper som unga människor kan finna/ingå i idag?

Vilken roll tror du att spelar skolan som gemenskap?

Vart går det att finna trygghet i dagens samhälle?

Avrundning

Tack för att ni valde att ställa upp på vår intervju. Finns det något annat ni skulle vilja tillägga innan vi avslutar?